

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей
історичної науки

Дипломна робота

на тему:

**ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ГАЛИЧИНИ У РОКИ
ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

Студента 4 курсу, група ІА-41

Спеціальність 032 Історія та археологія

Артиш Павло Іванович

Керівник:

Вітенко Микола Дмитрович

кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____

Івано-Франківськ – 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ГАЛИЧИНИ НАПЕРЕДОДНІ ВІЙНИ	6
РОЗДІЛ ІІ. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ГАЛИЧИНИ У РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	23
РОЗДІЛ ІІІ. КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЄ ЖИТТЯ ТА ДУХОВНИЙ СВІТ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	38
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Актуальність. Історія повсякденного життя стала одним із провідних напрямів сучасної української історіографії, адже саме через призму повсякденних практик можна найглибше зрозуміти умови існування суспільства в різні історичні періоди. Дослідники дедалі частіше звертаються до теми буденного життя населення, використовуючи міждисциплінарний підхід, що дозволяє поєднувати соціально-економічний, культурний, психологічний та антропологічний аспекти. У цьому контексті вивчення повсякдення жителів Галичини в роки Першої світової війни є важливим для розуміння того, як війна змінила звичні моделі існування, вплинула на соціальні зв'язки, матеріальний добробут, культурні традиції та релігійні практики.

Напередодні Першої світової війни Галичина була територією соціальних контрастів і динамічних змін: поряд із традиційними селянськими громадами розвивалися міські центри, формувалися нові економічні відносини, змінювався світогляд населення. Війна радикально трансформувала ці процеси, вплинувши на спосіб життя, соціальну структуру та культурний простір регіону. В умовах мобілізації, окупаційних режимів та економічної кризи люди змушені були адаптуватися до нових викликів, змінювати звичні практики, шукати нові стратегії виживання.

Об'єкт дослідження – повсякденне життя населення Галичини в роки Першої світової війни.

Предмет дослідження – соціально-економічні, культурно-освітні, духовні та побутові аспекти повсякденного життя галичан у період війни.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідити повсякденне життя населення Галичини у роки Першої світової війни, зокрема проаналізувати вплив війни на соціальні, економічні, культурні та духовні аспекти життя галичан.

Для досягнення поставленої мети передбачається виконання таких **завдань:**

- визначити ступінь наукової розробки означеної теми дослідження в історіографії;
- охарактеризувати повсякденне життя населення Галичини напередодні війни;
- дослідити соціально-економічні умови життя населення Галичини під час війни.
- визначити основні форми адаптації населення до воєнного часу, механізми виживання та соціальної підтримки.
- проаналізувати стан освіти, культури та духовного життя галичан в умовах війни.

Хронологічні рамки охоплюють період з 1914 по 1917 рік.

Територіальні межі дипломної роботи охоплюють територію Галичини, що на момент Першої світової війни входила до складу Австро-Угорщини.

Стан наукової розробки. Історія повсякденного життя набрала особливого розквіту наприкінці ХХ століття, зокрема з кінця 1980-х років, коли цей напрямок наукових досліджень отримав широке визнання як у європейській, так і в світовій історіографії. Останнім часом інтерес до цієї теми зростає, що підтверджується численними науковими публікаціями, конференціями та дослідженнями, спрямованими на вивчення аспектів повсякденності. В Україні дослідження повсякденного життя в різні історичні періоди та соціальні групи набувають все більшої популярності. У 2010 році Національна академія наук України започаткувала серію монографій «З історії повсякденного життя в Україні», що є важливим кроком у вивченні цієї теми в контексті української історії.

Сучасні українські дослідники значно розширили уявлення про перебіг Першої світової війни в Галичині, аналізуючи не тільки військово-політичні аспекти, але й соціальні процеси. Роботи, такі як дослідження І. Барана про

національні аспекти політики російської адміністрації [64,16], І. Кучери, яка досліджує три періоди російської окупації Галичини [42, 43], а також праці О. Сухого та І. Лозинської, що аналізують репресії австрійської влади, значно доповнили картину війни з точки зору повсякденного життя населення [58]. Вивчення соціальної історії, адаптації та виживання людей під час війни є особливо важливим, і роботи таких авторів, як І. Берест [18], О. Ганусин [65] та І. Петрій [53], відкривають нові аспекти повсякденності, висвітлюючи психологічний, соціальний і культурний контексти війни та її вплив на життя людей у Галичині.

Методи дослідження. У дипломній роботі для вивчення повсякденного життя населення Галичини під час Першої світової війни застосовано загальнонаукові та спеціальні історичні методи дослідження, які умовно поділили на дві групи:

- теоретичні: аналіз; синтез; логіко-семантичний метод; порівняння; історичний та структурно-функціональний методи.
- емпіричні: історико-картографічний; метод узагальнення.

Також використано методи документального аналізу для дослідження архівних матеріалів, мемуарної літератури, газетних публікацій та інших джерел, які дозволяють реконструювати картини повсякденного життя населення Галичини під час Першої світової війни.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її матеріалів та висновків для подальшого дослідження локальної історії.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, певної кількості розділів, висновків, списку використаних джерел (69 позицій), кількість таблиць, рисунків та додатків.

РОЗДІЛ І. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ГАЛИЧИНИ НАПЕРЕДОДНІ ВІЙНИ

Історія повсякденного життя стала одним із провідних напрямів сучасної української історіографії, адже саме через призму повсякденних практик можна найглибше зрозуміти умови існування суспільства в різні історичні періоди. Дослідники дедалі частіше звертаються до теми буденного життя населення, використовуючи міждисциплінарний підхід, що дозволяє поєднувати соціально-економічний, культурний, психологічний та антропологічний аспекти. Напередодні Першої світової війни Галичина була територією соціальних контрастів і динамічних змін: поряд із традиційними селянськими громадами розвивалися міські центри, формувалися нові економічні відносини, змінювався світогляд населення. Саме ці процеси впливали на повсякденне життя галичан, їхні звички, способи господарювання, рівень добробуту, а також на культурно-освітнє середовище.

Український дослідник Ігор Карівець зазначає, що повсякденність є невід'ємною складовою людського життя, оскільки саме в ній відбувається процес соціальної адаптації та інтеграції особистості в суспільство [35, с. 8]. На тлі повсякденного життя відбуваються політичні події, приймаються важливі соціальні рішення, реалізуються громадські проекти. Для повсякдення характерна циклічність, автоматизм дій, рутина і спонтанність. Вона залежить від простору та часу і визначається культурними та соціальними обмеженнями та практиками. Історія повсякденного життя є частиною «нової соціальної історії», яка переорієнтувалася з вивчення великих соціальних груп на мікроструктури (сім'ї, парафії, мешканці будинку, локальні групи), від колективного досвіду до індивідуальних. «Нова соціальна історія» намагається виявити відповідно до найбільш очевидними загальними тенденціями різноманіття соціальних стратегій, що

використовуються індивідами в залежності від статусу, особистих, сімейних, групових можливостей.

В. Шандра підкреслює, що історія повсякденного життя виникла як відповідь на необхідність переосмислення підходів до історієписання, які опинилися в кризі через обмеженість традиційної, «академічної» історії. Цей напрям досліджень розширив горизонти історичної науки, звернувшись до вивчення буденних практик, звичайних людей та їхньої повсякденної реальності. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти соціальні, культурні та економічні процеси, які залишалися поза увагою класичних історичних досліджень, орієнтованих здебільшого на політичну історію чи великі події [62, с. 37]. Зі середини ХХ ст. в історичній науці з'явилися праці із соціальної історії, на базі яких згодом сформувалася історія повсякденності. Історію повсякденного життя як самостійний напрям науки вперше сформували представники французької школи «Анналів» – Марк Блок, Люсьєн Февр і Фернан Бродель. Їхньою метою було розширити межі історичних досліджень, поставивши людину, її повсякденну діяльність, рутину, звички та взаємодії в центр уваги. Вони наголошували на важливості аналізу «історії знизу» – життя звичайних людей, яке раніше часто залишалося поза увагою істориків.

Особливий розквіт історії повсякденності відбувся наприкінці ХХ століття, зокрема з кінця 1980-х років, коли цей напрям набув широкого визнання як у європейській, так і у світовій історіографії. Його популярність зумовлена зростанням інтересу до вивчення соціальних, культурних і економічних аспектів життя, які відображають реальні умови існування людей у різні історичні епохи. Завдяки цьому підходу історики отримали можливість дослідити не лише великі події чи еліти, а й ті аспекти повсякдення, які формували досвід більшості населення: харчування, одяг, робочі практики, дозвілля, традиції та взаємовідносини в родинах і громадах. Такий міждисциплінарний підхід дозволив історії повсякденності стати

важливим інструментом для реконструкції життя суспільств, розуміння їхніх культурних кодів і адаптаційних стратегій в умовах історичних викликів.

Останнім часом інтерес дослідників до історії повсякденності дедалі більше зростає, що підтверджується численними науковими заходами, публікаціями та дослідженнями. Першою спробою українських істориків узагальнення історії повсякденного життя населення України на початку ХХ ст. є колективна монографія «Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.)». Серед сучасних праць виділяємо монографію Г. Горинь «Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX – 30-ті роки ХХ ст.)» [26], О. Коляструк «Інтелігенція УСРР у 1920-ті роки: повсякденне життя», праця Л. Якубової «Повсякденне життя етнічних меншин радянської України у міжвоєнну добу» чи дослідження О. Дрогобицької «Традиція і модерн: побут української сільської інтелігенції Галичини кінець XIX – 30-ті рр. ХХ ст.» [29].

Упродовж останніх десятиліть в українській історіографії з'явилися праці, присвячені повсякденній історії різних періодів, різних соціальних груп. У 2010 році Національна академія наук України, зокрема Інститут історії України, започаткувала серію монографічних видань під назвою «З історії повсякденного життя в Україні», яка спрямована на дослідження різноманітних аспектів повсякденного життя українського народу в різні історичні періоди.

Актуальність історії повсякденності та зростаючий інтерес до цієї тематики спричинили численні наукові дискусії щодо визначення її предмета, термінологічного апарату та дослідницьких підходів [33, с. 38–43]. Дослідники намагаються знайти оптимальний баланс між широким і вузьким трактуванням поняття повсякденності, визначаючи її межі та зміст. Одна з ключових проблем полягає у звуженому розумінні повсякденного життя, коли його ототожнюють виключно з матеріальними аспектами – житловими умовами, побутовими практиками, харчуванням чи рівнем комфорту [37].

Хоча ці аспекти безперечно є важливими, вони не вичерпують поняття повсякденності. Адже вона включає не лише фізичні умови існування людини, а й спосіб її мислення, емоційне сприйняття світу, взаємодію з соціальним середовищем. З цієї точки зору повсякденність слід розглядати як складний феномен, що охоплює як матеріальний, так і психологічний виміри. Олександр Удод наголошує, що це також процес психологізації побуту: у звичному середовищі людина осмислює життєві виклики, переживає різні емоції, формує ставлення до держави, суспільства та панівної системи цінностей. Саме тому дослідження повсякденності дозволяє виявити не лише умови життя, а й глибші, суб'єктивні аспекти існування людей у певну епоху.

Отже, вивчення повсякденності відкриває можливість зрозуміти, як масштабні історичні події, зокрема Перша світова війна, впливали на життя окремих людей і спільнот. У цьому контексті праця О.П. Рєєнта і Б.М. Янишина «Велика війна 1914–1918 рр. у сучасній українській історіографії» є надзвичайно цінною, адже автори не лише аналізують ключові напрями дослідження війни, а й виокремлюють регіональні центри вивчення цієї проблематики [20]. Дослідники зауважують, що останні дослідження українських істориків значно розширили уявлення про перебіг Першої світової війни у Галичині, приділяючи увагу як військово-політичним аспектам, так і соціальним процесам. Зокрема, на сучасному етапі історіографії активно аналізуються австро-угорські плани щодо українських територій, зосереджуючи увагу на концепції «Серединної Європи» (Mitteleuropa), яку досліджував С. Троян. Одночасно вітчизняні історики єдині в оцінці мотивів і дій російського уряду щодо українських земель під час війни. Так, І. В. Баран у праці «Політика російської влади у Галичині на початку Першої світової війни: національний аспект» проаналізувала заходи російської адміністрації, її спроби інтеграції українців у політичний простір імперії, а також протистояння українських політичних еліт [16]. Роль москвофілів у політичних процесах регіону під час війни висвітлив В. Гайсенюк у праці «Москвофіли та російська окупаційна адміністрація у

Східній Галичині у 1914–1915 рр.» [23]. Автор досліджує співпрацю місцевих москвофільських кіл із російською адміністрацією та наслідки цієї взаємодії для українського суспільства.

Серед актуальних тем особливе місце займає проблема біженців. Західний вектор українського біженства в цей період детально дослідив С. Попик, звертаючи увагу на те, що швидкий наступ російських військ у 1914 р. змусив тисячі мешканців Галичини тікати на австрійські території. Цивільне населення залишало рідні місця, рятуючись від російської окупації. Важливо зазначити, що серед українських біженців були як добровільні переселенці, так і примусово виселені особи. Аналогічно до дій російського командування, австро-угорська влада також проводила депортаційні заходи зі стратегічних міркувань. Водночас політика австрійського уряду щодо українських біженців передбачала створення спеціальних таборів, де забезпечували мінімальні умови для життя.

Окремим напрямом досліджень є діяльність громадських організацій і благодійних ініціатив на підтримку як вояків, так і цивільного населення під час війни. Проте українські історики приділяли більше уваги таким ініціативам у межах Російської імперії, тоді як аналогічні структури в Західній Україні досліджені значно менше.

Помітну роль в українській історіографії Першої світової відіграє вивчення міжнаціональних відносин. Також вченими все більше уваги приділяється дослідженню «культури війни» – явища, що охоплює зміни у сфері освіти, сімейних відносин, медіа, релігії та повсякденного життя під впливом воєнних подій. У цьому контексті вивчаються стрілецькі пісні, поезія, мистецтво, а також українські співанки-хроніки, які є важливими джерелами для розуміння ментальності солдатів і фронтового життя. Водночас більшість таких досліджень мають описовий, а не аналітичний характер, що підкреслює потребу в глибшому вивченні цього феномена.

Значним внеском у розвиток української історіографії Першої світової стала серія публікацій співробітників Інституту історії України НАНУ.

Проведений у 2004 р. всеукраїнський круглий стіл «Велика війна і Україна» дав новий імпульс дослідженням соціальних процесів воєнного періоду. Слід відзначити монографію О.Рєнта та О.Сердюка з наголосом на вивченні соціально-економічного життя України зазначеного часового відтинку [55].

Протягом останнього десятиліття все більша увага істориків зосереджується на подіях у Галичині. Політику російської окупаційної адміністрації у східній частині регіону в 1914–1917 рр. досліджувала І. Кучера, аналізуючи три періоди російської окупації [42, 43]. Репресивні заходи австрійського уряду, що включали інтернування українців у концентраційні табори Талергоф і Терезін, а також реакцію українських політичних кіл на ці події розкрито у праці О. М. Сухого та І. Г. Лозинської «Становище українського населення в Галичині на початку Першої світової війни та репресії австрійської влади» [58].

Особливий внесок у вивчення соціальної історії Галичини зробив І. Берест, який досліджував людські втрати та умови виживання населення під час війни. Дослідник розкрив питання адаптації людей до нових реалій: пошук способів забезпечення родини, розвиток тіньової економіки, бартерний обмін, а також вплив війни на соціальні зв'язки та взаємодію різних етнічних і релігійних громад. Значну увагу він приділяє змінам у психологічному стані населення, стресу від постійної загрози воєнних дій, втрати близьких та відчуття невизначеності майбутнього [18].

У 2018 р. О. Ганусин захистила дисертацію на тему «Повсякденне життя української інтелігенції Галичини в другій половині XIX – на початку XX століття», в якій розглянуто соціально-професійні, культурні та побутові аспекти життя українських інтелектуалів. Автор аналізує механізми адаптації інтелігенції до політичних змін, її роль у громадському житті та освітніх процесах, а також вплив війни на її повсякденність [65].

Важливим джерелом для дослідження повсякденної історії в умовах війни є мемуари. І. Петрій детально аналізував пам'ятки мемуарної літератури, які дають уявлення про події, що не завжди відображені в

офіційних документах або пресі [53]. Завдяки таким дослідженням розширюються горизонти розуміння повсякденного життя українців у період Першої світової війни, зокрема їхніх стратегій виживання, емоційних переживань та культурної адаптації до нових викликів.

Таким чином, сучасна українська історіографія активно розвиває дослідження повсякденної історії, зокрема в контексті соціокультурних змін та викликів, з якими стикалося населення Галичини на початку XX століття. Історики зосереджують увагу на аналізі джерельної бази, зокрема мемуарів, періодики та архівних матеріалів, що дозволяє розширити уявлення про щоденне життя різних соціальних груп.

Для всебічного розуміння змін у повсякденному житті населення Галичини, спричинених Першою світовою війною, необхідно спершу проаналізувати особливості повсякденного життя населення Галичини в мирний час, зважаючи на соціально-економічні та культурні умови початку XX століття. Загалом повсякденне життя України і світу напередодні Першої світової війни було пов'язане з процесами модернізації, які в різних регіонах перебігали нерівномірно. Однак до території України модернізаційні хвилі добігали із запізненням. У Східній Європі індустріалізація обмежувалась окремими місцевостями, що наче острови випиналися серед сільської відсталості. Поряд з великими індустріальними центрами простягалися розлогі території з традиційним укладом життя.

На початку XX століття Галичина залишалася одним із найбільш соціально-економічно відсталих регіонів Австро-Угорської імперії, що було зумовлено її переважно аграрним характером та високою часткою сільського населення, яка становила близько 80%. Економіка краю базувалася на сільському господарстві, однак його продуктивність залишалася низькою через поширеність дрібного землеволодіння, недостатній рівень механізації та брак сучасних агротехнічних методів. Значна частина земель перебувала у власності польських та австрійських землевласників, які разом із місцевою буржуазією здійснювали жорстку експлуатацію селянства та робітничого

класу. Провідні позиції в землекористуванні зберігали поміщицькі господарства. Домінування великого землеволодіння, нерівномірний розподіл ресурсів і відсутність державної підтримки модернізаційних процесів лише поглиблювали соціально-економічну нерівність у регіоні.

С. Г. Бровчук у спогадах про повітове місто Печеніжин до першої світової війни пише, що «у той час вільної землі було небагато, її часто потрібно було шукати. Найкращі землі знаходилися в долинах річок, але їх швидко займали або ж вони були затоплені повеннями. Землі на узгір'ях і в горах, хоч і були менш родючими, залишалися невикористаними довгий час, оскільки часто знаходилися серед скель або між лісами» [4 , 532]. Такі обставини ускладнювали обробіток землі, що робило господарювання важким і вимагало значних зусиль. Селянин мав бути водночас і рільником, і городником, і ремісником, і навіть підприємцем. Більшість господарств мали невеликі ділянки — до 10 моргів землі, що різнилася за якістю та зручністю обробітку. Через це багато селян змушені були шукати додаткові заробітки: працювати на фабриках, теслярськими роботами, лісозаготівлею, найматися на сезонні роботи в інші регіони або виїжджати за кордон. Дехто навіть емігрував до Канади в пошуках кращого життя.

Найбільша кількість малоземельних господарів займалася фірманкою — перевезенням вантажів, зокрема будівельних матеріалів та деревини. Це було не надто прибуткове заняття, але необхідне для місцевої економіки. Кінь або пара волів були важливим робочим інструментом, без якого селянин не міг обійтися. Однак, попри нестачу землі та доходів, печеніжинці мали певні переваги: недалеко розташовані соляні промисли, доступ до будівельних матеріалів і лісу [4 , 532].

На початку літа 1914 року сільські мешканці Галичини сповнювалися оптимізмом, сподіваючись на щедрий урожай, який мав покращити їхній добробут. Час від часу громаду стривожували звістки про можливий початок масштабної європейської війни, проте більшість селян зосереджувалася на підготовці до жнив. Однак із запровадженням загальної мобілізації та

оголошенням воєнного стану на початку серпня настрої в селах різко змінилися. Поряд із збиранням врожаю люди почали ховати домашні речі та запаси зерна, а деякі родини навіть готувалися до вимушеного переселення. Незважаючи на зусилля австрійської влади та греко-католицького духовенства заспокоїти населення, відчуття тривоги лише зростало. Як засвідчила подальша історія, обережність селян була цілком виправданою – вже наприкінці вересня 1914 року їм довелося пристосовуватися до життя в умовах російської окупації [56, с. 128-135].

На початку XX століття в Галичині розвивалися дрібні промислові підприємства, зосереджені переважно в нафтодобувній (Борислав, Дрогобич) та деревообробній галузях. Важливу роль у покращенні економічного становища відігравав кооперативний рух, зокрема споживчі та кредитні кооперативи, які сприяли фінансовій стабільності селянства. Однак, незважаючи на ці тенденції, значна частина населення залишалася в умовах економічної скрути, що спонукало багатьох до масової еміграції за океан у пошуках кращих умов життя.

Розвиток промисловості на західноукраїнських землях суттєво гальмувався імперською політикою Австро-Угорщини, яка спрямовувала ресурси на підтримку промислово розвинених регіонів імперії. Внаслідок цього понад 94 % підприємств Галичини мали кустарно-ремісничий характер, а частка парових двигунів у регіоні становила лише 5,5 % від загальної кількості в державі. Великих промислових підприємств налічувалося всього 220, що значно обмежувало економічний потенціал краю та можливості для створення робочих місць.

Основними галузями промисловості Галичини залишалися нафтова, соляна, лісорубна. Напередодні Першої світової війни нафтова промисловість стала провідною серед інших галузей регіону. На початку XX століття Галичина забезпечувала близько 5 % світового видобутку нафти, що робило її важливим енергетичним центром Австро-Угорської імперії. На нафтопромислах Галичини на початку XX ст. працювало близько 6 тис.

робітників. У середньому на місяць робітник отримував 100 крон. Це дорівнювало дворічному доходу галицького селянина. Однак робота на нафтопромислах була дуже небезпечною. Австро-угорська влада не заохочувала переробку нафти на місцях. Вивізне мито на сиру нафту було нижчим, ніж на перероблену. Це призвело до того, що на місці перероблялася лише третина видобутої нафти, а понад 40 % у сирому вигляді вивозилася в центральні австрійські землі для подальшої переробки.

Окрім нафтовидобутку, Галичина мала монополію на розробку озокериту – ґрунтового воску, який широко застосовували у виробництві церковних свічок, у бджільництві та технічних потребах. Однак через виснаження верхніх покладів обсяги його видобутку почали стрімко скорочуватися. Крім нафти та озокериту, в регіоні функціонували невеликі копальні бурого вугілля, яке використовували переважно для потреб місцевих залізниць.

Важливу роль у господарстві Галичини відігравала також соляна промисловість. Значні поклади солі знаходилися у Галичині та Закарпатті, а копальні у Величці (біля Кракова), Калуші, Стебнику та Солотвині забезпечували сіллю майже всю територію Австро-Угорської імперії. Влада імперії контролювала видобуток і розподіл солі, оскільки цей ресурс мав стратегічне значення. Завдяки добре розвиненій транспортній інфраструктурі, включаючи залізничні шляхи, сіль з копалень Галичини швидко транспортувалася до різних куточків імперії, забезпечуючи продовольчі та промислові потреби населення. Працівники копалень отримували стабільну роботу, що сприяло покращенню їхнього матеріального становища. Разом із тим, умови праці в соляних шахтах залишалися важкими, оскільки робота під землею вимагала фізичної витривалості та зумовлювала певні ризики для здоров'я [3, 4, 5].

Другим після нафти природним багатством Галичини були лісові ресурси, які відігравали важливу роль у господарстві краю. Ліс використовувався в різних галузях промисловості, зокрема у деревообробній,

меблевій, паперовій та будівельній сферах. Значна частина деревини постачалася також для потреб залізничного транспорту, що розвивався в регіоні. Однак інтенсивна вирубка лісів, особливо в передгірських і гірських районах Карпат, призводила до екологічних та економічних проблем. Масове вирубування, що відбувалося без належного контролю, спричинило значне зменшення площі лісових масивів. Незважаючи на економічну вигоду від лісозаготівлі, відсутність ефективної політики відновлення лісових ресурсів ставила під загрозу подальшу стабільність цієї галузі.

На початку XX століття аграрний сектор Галичини поступово змінювався під впливом процесів модернізації. Поміщики розвивали багатогалузеві маєтки, тоді як заможні селяни створювали фермерські господарства. Завдяки впровадженню передових агротехнічних методів та використанню новітньої сільськогосподарської техніки врожайність культур поступово зростала. Втім, попри позитивні зміни, регіон і далі відчував нестачу власного хліба. Натомість тваринництво було значно краще розвинене.

Однією з найефективніших форм захисту селян від впливу іноземного капіталу, лихварства та економічних труднощів став кооперативний рух. Його активному розвитку в Галичині сприяли кооперативні спілки, зокрема «Крайовий союз кредитовий», «Крайовий молочарський союз» та інші. Центром організаційної та координаційної діяльності українських кооперативів у регіоні був «Крайовий союз ревізійний», заснований у 1904 році. До 1914 року він об'єднував більше 500 кооперативів, ще близько сотні працювали в рамках «Руського ревізійного союзу». Крім того, кілька сотень українських кооперативів діяли незалежно від цих об'єднань. Загалом, на 1913 рік у Галичині налічувалося вже близько 1300 кооперативів, поруч із якими функціонували також польські та угорські кооперативні організації. Наприклад, за австрійських часів, завдяки активній діяльності провідників товариства «Сільський господар», сільське господарство Галичини було включене до державної програми розвитку. У цей період було започатковано

державні заходи щодо підтримки у випадку стихійних лих, що передбачали матеріальну допомогу постраждалим, надання безвідсоткових кредитів та організацію страхових фондів. а під час Першої світової війни значну увагу приділяли відбудові зруйнованих сіл [4, с. 365]. Головним завданням кооперативів було забезпечення селян насінням, добривами, сільськогосподарською технікою та скупівля їхньої продукції. Це сприяло поступовому занепаду патріархальних господарських укладів і залученню селян до ринкових відносин, що стимулювало економічний розвиток регіону.

Ярослав Зайшлий згадував, що окружним осередком кредитової кооперації в Коломиї був український банк «Покутський Союз». Директором Покутського Союзу був Іван Пашкевич, а організатором – Б. Яхно. Вони гідно репрезентували українську кредитову кооперацію, що вела власні банкові справи та опікувалася кредитівками в районах» [4, с. 367].

Міська кооперація Коломийщини, за словами Я. Зайшлого, теж мала чим похвалитися:

1. «Народна Торгівля» – найстаріша українська кооперативна установа в Галичині, а одночасно найкраща споживча крамниця, що містилася при головній вулиці Коломиї;
2. «Покутський господар» – кооператив, який займався торгівлею залізними виробами, машинами, а також різноманітними сільськогосподарськими добривами та засобами;
3. «М'ясозбут» – кооператив, що спеціалізувався на заготівлі та продажу м'ясних продуктів;
4. «Жіночий базар» – кооператив, призначений для закупівлі та реалізації виробів народного і жіночого мистецтва, а також жіночої конфекції;
5. «Гуцульщина» – кооператив, що займався закупівлею та продажем виробів народного мистецтва, зокрема гуцульських ремісничих товарів;
6. «Де-Ко» – кооператив, який спеціалізувався на виробництві та продажу меблів [4, с. 367].

Дані кооперації відігравали важливу роль у розвитку місцевої економіки, сприяючи розширенню торгівлі, підтримці ремісників і дрібних підприємців. Завдяки кооперативним об'єднанням містяни отримували доступ до якісних товарів і послуг, а також могли скористатися вигідними фінансовими умовами для ведення господарської діяльності. Кооперація зміцнювала економічну самостійність громади, розвивала мережу споживчих товариств, ощадних кас і промислових підприємств.

Напередодні Першої світової війни міста Галичини, що входили до складу Австро-Угорщини, були багатоконфесійними та поліетнічними. Тут переважали три основні національні громади – поляки, євреї та українці, а також проживали менш численні спільноти австрійських німців, вірмен та інших народів. Різні етнічні групи по-різному сприймали наближення війни, покладаючи на неї суперечливі сподівання. Найбільші побоювання мала єврейська громада, остерігаючись не лише військових реквізицій, а й можливого поширення погромів, що були поширеною практикою в Російській імперії [22, с. 219-225].

Культурне життя Галичини на початку XX століття формувалося під впливом етнічного розмаїття регіону. Українці, поляки та євреї співіснували в умовах складних міжетнічних взаємин. Українське населення активно підтримувало розвиток освіти і культури, незважаючи на труднощі, викликані політикою колонізації. Зокрема, в Галичині діяли такі культурно-просвітницькі організації, як «Просвіта», яка займалася відкриттям народних шкіл, бібліотек і читалень.

В останні роки перед початком Першої світової війни у Галичині нараховувалося близько 3560 народних шкіл, з яких 2510 були українськими [67, с. 929], за іншими даними 2496 [63, с. 65], які відвідувало близько 670 тис. дітей, зокрема, українську відвідувало 440 тис. дітей [67, с. 929]. Гімназій українці мали лише 6: академічна гімназія у Львові, Тернополі, Станіславі, Перемишлі, Коломиї та філію академічної гімназії (2-га гімназія) у Львові. Окрім них, існували паралельні класи при польських гімназіях у

Бережанах та Стрию. У той же час поляки мали 39 гімназій та 11 реальних шкіл, а німці – гімназію у Львові [67, с. 930].

Щодо приватного шкільництва, то організовувати його взялися УПТ, а від 1910 р. також Крайовий шкільний союз, спільними зусиллями яких вдалося напередодні війни збільшити кількість приватних народних шкіл до 16 [67, с. 929]. Упродовж 1911–1912 рр. Крайовий шкільний союз мав 8 гімназій із 1931 учнем та дві учительські семінарії. Окрім цього, сестри-василіянки мали дівочу гімназію у Львові та учительську семінарію в Яворові [67, с. 930]. У всіх українських державних гімназіях у шкільному році 1911–1912 рр. навчалось 4128 учнів, у приватних українських гімназіях – 1012 учнів. Найважчим було становище української вищої школи, проте на 1914 р. українцям вдалося відкрити у Львівському університеті 8 професорських кафедр та 4 доцентури [34, с. 19]. Ще менші впливи українці мали у двох інших вищих школах у Львові – Політехніці та Ветеринарній Академії, а також крайовій Академії рільничій в Дублянах [67, с. 929].

Початок ХХ століття позначився пожвавленням літературного та мистецького життя. Публікувалися твори Івана Франка, Василя Стефаника, Лесі Українки, які відображали соціальні проблеми та реалії повсякденного життя. У 1914 році виповнилося 100 років від дня народження Тараса Шевченка, що стало приводом для широкомасштабних урочистостей та встановлення пам'ятників на його честь. Австрійська влада дослухалася до вимог українських діячів, завдяки чому в міському парку Коломиї було встановлено пам'ятник Шевченкові, урочисто відкритий у березні 1914 року з нагоди 100-річчя від дня його народження. [4, с. 23]. Театральне мистецтво також активно розвивалося – мандрівні театри ставили п'єси, спрямовані на збереження національної ідентичності.

Напередодні Першої світової війни, на тлі загострення суперечностей між Російською та Австро-Угорською імперіями, австрійський уряд намагався заручитися підтримкою українців Галичини. Це проявилось у виданні інструкцій, що зобов'язували місцеву владу ставитися до польської

та української націй на рівних засадах, а також у спробах врегулювати мовне питання у Львівському університеті, зокрема шляхом запровадження кафедр з українською мовою викладання [58, с. 135–139]. Серед обіцяних реформ були також спрощення процедури створення українських середніх шкіл, унормування використання української мови в органах місцевого самоврядування та залучення українців до роботи у центральних установах у Відні. В українських політичних колах дедалі активніше звучала вимога про представництво в уряді – питання про «свого міністра», оскільки традиційно на цю посаду для Галичини призначали лише поляків. Ймовірно, саме ці вимоги вплинули на те, що Юліан Романчук отримав посаду віце-президента австрійського парламенту.

Однак і самі українські сили напередодні війни були неоднорідними. Вони характеризувались протистоянням між національним табором і москвофілами. На думку відомого історика і політолога І. Лисяка-Рудницького, саме ця боротьба стала своєрідним випробуванням, у якому змагалися прихильники національного самозречення та національного самоствердження. Вона відбивала не лише ідеологічні суперечності, а й різні моделі майбутнього розвитку краю. Напередодні Першої світової війни ці розбіжності загострювалися, що мало значний вплив на політичні процеси та суспільні настрої в Галичині.

Москвофільський рух у Галичині охоплював не лише антагонізм щодо українських національних сил, а й відмінне ставлення частини українського населення до австрійської влади. Під впливом русинсько-москвофільських лідерів у цій групі формувалася позиція, яка була протилежною до поглядів українських національно орієнтованих кіл.

У роки, що передували Першій світовій війні, галицькі москвофіли активізували проросійську агітацію. Це стало можливим завдяки фінансовій підтримці з-за кордону, а також сприянню польської адміністрації в регіоні [23]. Зокрема, польські політичні партії, особливо після 1908–1909 років, використовували москвофільський табір як інструмент боротьби з

українським національним рухом, який до початку війни значно зміцнив свої позиції. Водночас представники українського національного руху у 1912 році офіційно проголосили, а з початком війни підтвердили свою підтримку Австро-Угорщини, визначаючи Російську імперію як найбільшого ворога України. Лояльність до Габсбурзької монархії висловили і галицькі поляки. Українські території, розділені австро-російським кордоном, стали одним із головних театрів воєнних дій.

Наприкінці липня 1914 року міністр закордонних справ Австро-Угорщини граф Леопольд Берхтольд надіслав дипломатичним представництвам держави телеграму із повідомленням про запровадження військових заходів безпеки в Галичині. Масові репресії проти українського населення, організовані австрійською адміністрацією, мали цілеспрямований характер і в дипломатичній риторичі подавалися як «оборонні заходи». Під приводом боротьби з москвофільством польська адміністрація Галичини прагнула послабити український національний рух. Унаслідок цих дій тисячі мирних жителів було заарештовано та ув'язнено.

Таким чином, аналіз історіографії свідчить, що повсякденне життя населення Галичини напередодні Першої світової війни формувалося під впливом соціально-економічних, політичних та культурних чинників. Дослідники відзначають аграрний характер регіону, низький рівень індустріалізації та економічну залежність від Австро-Угорської імперії. Важливим аспектом повсякденності було поєднання традиційного способу життя із поступовими модернізаційними змінами, зокрема у сільському господарстві, кооперативному русі та промисловому виробництві. Однак нерівномірність розвитку регіону, соціальна нерівність і вплив імперської політики гальмували ці процеси.

Культурне життя Галичини на початку XX століття розвивалося під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Етнічне розмаїття регіону створювало складні міжетнічні взаємини, однак українське населення, попри політику колонізації, активно підтримувало розвиток освіти та культури.

Значну роль у цьому процесі відігравали культурно-просвітницькі організації, зокрема «Просвіта», яка сприяла відкриттю народних шкіл, бібліотек і читалень. Літературний та мистецький рух набував динаміки, що виявлялося у творчості Івана Франка, Василя Стефаника, Лесі Українки та інших митців, які висвітлювали соціальні проблеми й національні прагнення українців. Важливим культурним здобутком стало відзначення 100-річного ювілею Тараса Шевченка, що супроводжувалося встановленням пам'ятників, що засвідчувало підтримку української національної ідентичності навіть в умовах австрійського панування. Водночас у суспільно-політичному житті Галичини посилювалися суперечності, пов'язані з боротьбою між українським національним рухом і москвофільством. Як зазначав історик І. Лисяк-Рудницький, ця боротьба стала своєрідним випробуванням для українського суспільства, у якому змагалися ідеї національного самозречення та національного самоствердження. Вона відображала не лише різні політичні погляди, а й суперечливі моделі майбутнього розвитку краю. Напередодні Першої світової війни ці розбіжності загострювалися, що позначалося на загальних суспільних настроях.

РОЗДІЛ II. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ГАЛИЧИНИ У РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У роки Першої світової війни повсякденне життя населення Галичини зазнало значних змін, зумовлених воєнними діями, окупацією території різними арміями, економічною кризою та гуманітарними катастрофами. Ці аспекти суттєво вплинули на умови існування як міського, так і сільського населення, створюючи нові виклики для виживання.

Напередодні Першої світової війни міста Галичини, що перебували у складі Австро-Угорщини, мали багатоконфесійний і поліетнічний характер. Тут домінували три основні національні громади – поляки, євреї та українці, поряд із меншими групами австрійських німців, вірмен та інших народів. Кожна громада по-різному сприймала наближення війни та покладала на неї різні, нерідко суперечливі надії. Найбільше занепокоєння охоплювало єврейське населення, яке остерігалось можливого перенесення практики погромів із Російської імперії та посилення державних військових реквізицій. Лише окремі представники польської та української інтелігенції відкрито застерігали від війни. Водночас значна частина польського та українського населення галицьких міст сприймала її як можливість для змін – завершення багаторічного застою, перегляду кордонів імперій, реалізації прагнення до власної державності, особистого кар'єрного зростання чи відкриття нових перспектив. Такий оптимізм пояснювався тим, що впродовж тривалого часу Галичина не зазнавала воєнних дій [22, с. 219- 220].

Частина австро-польської адміністрації в Галичині, що була під проводом намісника поляка д-ра Витовта Коритовського, активно формувала негативний образ українців, прагнучи переконати австро-угорське командування в їхній нелояльності до імперії. Зокрема, серед військових поширювалася думка, що не лише москвофіли, а й українці загалом є прихильниками Російської імперії, а отже, потенційними зрадниками Австро-Угорщини. Така пропаганда спричинила масштабні репресії, що виявлялися

у свавільних арештах, депортаціях і навіть стратах українців. Жандармерія та військові підрозділи, особливо угорські частини австро-угорської армії, проводили масові затримання українців, часто без жодних доказів їхньої провини. Багато з них були страчені без суду на підставі доносів про нібито шпигунську діяльність. У Станиславові було заарештовано зі звинуваченнями у москвофільстві 24 особи. Це радники суду К. Проскурницький, В. Костецький, викладач гімназії В. Труш, священники О. Григорович, М. Семенів, службовці залізниці І. Гошовський, П. Матвійців, Ф. Вітошинський, слюсарі І. Біць і В. Степчук, машиніст В. Смольницький та інші [15, с. 6]. Арештованих зазвичай вивозили до спеціально створених таборів інтернування - Талергоф у Сирії, а також в Гнасі, Драгутині (Моравія), Естергамі, Гмюнді, Оберголлябруні, Енценсдорфі та Терезені [1, с. 83]. М. Григор згадував, що у Городенці «мадярські війська ... переводили безоглядні «пацифікації», які часто кінчалися вішанням населення на сільських вербах» [3, с. 121].

У 1914 році, коли розпочалися перші наступи російських військ в Галичині, піддані Австро-Угорської монархії стикнулися з рядом викликів, які принесла з собою війна. Відкриття Східного фронту сформувало певний поділ прифронтових територій. Міста можна поділити на три відносні категорії: фронтові (знищені на початковому етапі війни), прифронтові – де війна залишила свої значні руйнівні сліди, і тиллові, які жили у передчутті тієї ж самої війни, але безпосередньо задіяні в ній не були. Саме останні і стали місцем скупчення чужорідного елемента: біженців, військовополонених, депортованих, виселенців, усіх тих, хто був прямим наслідком розв'язання цього воєнного конфлікту [36, с. 155]. Іншу роль взяло на себе прифронтове село, котре стало годувальником війни і головним об'єктом грабунку солдатських мас. Загалом війна найбільше вплинула на населення, яке проживало в межах проходження фронту.

Дослідниця Л. Жванко у своїй роботі «Провінція і людина в часи Великої війни: окремі акценти проблеми (1914-1918 рр.)» запропонувала

певну класифікацію українського суспільства, яке опинилося в епіцентрі військових подій: «Серед українського соціуму в часи Першої світової війни можна виокремити три умовні категорії:

I. Той, що воює, – мобілізований солдат. Безпосередньо задіяна у війні людина.

II. Той, що годує і виконує усі накази центральної та місцевої влади по обороні, – житель тилкових губерній. На простого обивателя випали значні випробування, оскільки з'явилися нові повинності: перевезення біженців чи військовополонених, риття окопів, заготівля різних продуктів та реманенту для армії тощо.

III. Той, хто втікає, – біженець. На підросійських українських теренах упродовж Першої світової війни перебувало від понад 400 тис. (листопад 1915 р.) до близько 1 млн (зима 1918 р.) біженців» [32, с. 65-70].

Мобілізаційні заходи в Австро-Угорщині стартували 19 липня 1914 року. Відповідно до стратегічних планів австро-угорського військового командування, низка міст Галичини виконувала функції мобілізаційних та евакуаційних пунктів. Здебільшого це були повітові центри, такі як Бучач, Калуш, Коломия, Стрий, Станиславів, Тернопіль, Чортків та інші. Так в Рогатинщині було мобілізовано до австрійського війська понад 25 тисяч українців [6, с. 44].

Василь Яшан у статті «З минулого Городенки й околиці» описав перші дні мобілізації на Городенщині: «З сіл Городенщини виходили сотки мобілізованих і збирались на залізничних станціях Ясенів, Городенка, Вікно. Хоч поїзди почали курсувати дуже часто в обох напрямках, мобілізовані мусіли часто ждати дні і ночі, щоб дістатись до переповнених вагонів. Між ними не було слідно ентузіазму, ніхто з них не бажав війни, але не було випадків, щоб хто не послухав наказу. Всі обов'язані пішли, кожний туди, де був постій його військової частини, звичайно то була Коломия, або Станиславів. Пішли селяни, робітники, інтелігенти, учні, студенти, пішли

одружені, які покидали сім'ї, дітей, дружини, всі ішли з бажанням, щоб з війни скоро повернутися» [3, с. 43].

На той час значна частина польського та українського міського населення позитивно ставилася до створення національних добровольчих батальйонів. Головна Українська Рада закликала до формування українських військових підрозділів, закликаючи вступати до лав Українських Січових Стрільців. Місцеві жителі активно підтримували їх матеріально і фінансово, а також вступали до їхніх лав. Осип Кравченко згадував, що «з рогатинської гімназії вступили до УСС-ів декількох учителів, багато учнів, а із сіл коло 80 молодих членів "Січі". Всі вони виїхали до Львова, де в Академічному Домі зорганізувалась "Рогатинська сотня" УСС-ів. Ентузіазм молодих рогатинців до боротьби за волю України походив у великій мірі з того, що начальним вождем Легіону Січових Стрільців був директор гімназії Михайло Галущинський, а сотником рогатинської сотні учитель тієї ж школи д-р Никифор Гірняк. Зі Львова рогатинські добровольці прибули до Стрия, а звідти виїхали через Лавочне до села Страбичево на Закарпатті. В міжчасі поляки почали пропаганду, мовляв, всі українці москофіли, і в результаті австрійська влада почала арештувати свідоміших людей, священиків, міщан і селян і вивозити їх до концентраційного табору в Австрії» [6, с. 44].

Оголошення загальної мобілізації цісарем Францом Йосифом I 31 липня 1914 року викликало сильні емоції серед сільського населення регіону. Загальна мобілізація була оголошена в п'ятницю, а в суботу у багатьох селах чоловіки, яких мали призвати на військову службу, йшли до церкви на сповідь, після чого отримували благословення від священика. Згодом мобілізовані чоловіки прощалися з односельцями, і, під супровід плачу та голосіння жінок, йшли до залізничної станції, де сідали на потяг, який перевозив військових. Коли австрійські військові колони простяглися через галицькі села на шляху до російського кордону, місцеві мешканці приносили їм хліб, молоко та інші продукти, сподіваючись, що їхнім родичам також дістанеться щось поїсти.

Одночасно з мобілізацією чоловіків офіційна влада оголосила мобілізацію коней. Австрійський уряд зобов'язався виплатити грошову компенсацію господарствам, у яких військові забрали коней і вози, щоб хоч якось компенсувати втрати бідних селянських родин. Чоловіків, які не підлягали військовій мобілізації, залучали до будівництва оборонних укріплень.

Під час копання окопів і бліндажів траплялися випадки, коли власники полів перешкоджали цим роботам, намагаючись врятувати свої врожаї. Щоб запобігти подальшому опору з боку селян, Львівське губернаторство наказом заклиало фермерів не заважати військовим і пообіцяло виплатити компенсацію тим господарствам, які зазнали значних збитків.

У результаті Галицької операції, що тривала з 18 серпня до 21 вересня 1914 року, Східна Галичина повністю перейшла під владу російських військ. Керуючись «Тимчасовим положенням про управління областями Австро-угорщини, зайнятими по праву війни», Верховний головнокомандувач 29 серпня 1914 р. видав наказ про створення Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини. На початку вересня 1914 р. його територія поділялася на Львівську і Тернопільську губернії. Згодом, після захоплення російськими військами значної частини Буковини, було створено Чернівецьку губернію, яку очолив С. Євреїнов [39, с. 183]. Окупаційна адміністрація зіткнулася з багатьма соціально-економічними труднощами в регіоні й була змушена займатися питаннями матеріального забезпечення місцевого населення, щоб запобігти соціальному вибуху. Частина населення Галичини вирушила на Захід, слідом за відступаючими австрійськими військами, а ті, хто не зміг виїхати, намагалися пристосуватися до життя в нових соціальних і політичних умовах.

Становище Східної Галичини у вересні 1914 року добре відображає звіт чиновника Міністерства закордонних справ Росії Муравйова. Перебуваючи в регіоні, він зазначав, що війна залишила на містах і селах помітний слід: численні будівлі зруйновані артилерійськими обстрілами або

пожежами, вцілілі оселі стоять порожніми, з вибитими чи закритими вікнами. Часто можна побачити ознаки мародерства [43, с. 7].

Перші військові невдачі Австро-Угорщини у Першій світовій війні мали серйозні наслідки для життя населення Галичини. Величезні втрати як серед військових, так і серед цивільного населення, зростаючий дефіцит ресурсів, а також економічні труднощі – все це негативно впливало на повсякденність населення. Постійне підвищення податків, інфляція, безробіття, нестача продовольства, одягу, взуття та предметів першої необхідності суттєво погіршували рівень життя, викликаючи серед населення невдоволення та розчарування. Жорстокість війни породжувала масову паніку, шпигунство, пошук винних у повсякденних труднощах [22, с. 219-223].

Вже у вересні–жовтні 1914 року в Галичині розпочалися масштабні реквізиції транспортних засобів, коней та фуражу на потреби австро-угорської армії. Водночас активні бойові дії призвели до блокування основних торговельних шляхів, що значно ускладнило постачання міст продовольством і товарами першої необхідності. Дорожня та транспортна інфраструктура зазнала суттєвого перевантаження: військові обози заповнювали шляхи сполучення, що не лише ускладнювало логістику військових операцій, а й суттєво обмежувало можливості пересування цивільного населення. Це спричинило додаткові труднощі для мешканців регіону, посилюючи економічну кризу та загострюючи проблему нестачі життєво необхідних ресурсів.

Досить швидко перелік предметів, що підлягали реквізиції, значно розширився. Окрім транспортних засобів і продуктів харчування, примусовому вилученню підлягали одяг (білизна, шкарпетки, сорочки, теплі речі), взуття, а також різного роду метали, зокрема мідь, латунь, олово та залізо. Особливу цінність становив металевий посуд, який часто використовували для переплавлення та подальших військових потреб. Щоб полегшити процес реквізицій, військові адміністрації запровадили загальний

опис майна населення. Військові комісари проводили облік ресурсів, які могли бути використані для забезпечення армії, що викликало значне невдоволення серед місцевих мешканців.

Вже в серпні 1914 року на території Східної Галичини почав ширитися голод, викликаний воєнними діями та порушенням постачання продовольства. Одночасно регіон охопила епідемія холери, яка лютувала в районі Галича, Дубівців, Єзуполя, Ямниці, Станіслава та Богородчан. Через відсутність належного медичного нагляду та санітарних заходів до прибуття санітарно-епідеміологічної служби в листопаді 1914 року лише у шести повітах Львівської губернії було зафіксовано 268 випадків захворювання на холеру. Окрім цього, серед населення стрімко поширювалися й інші небезпечні інфекційні хвороби, зокрема сипний і черевний тиф, дизентерія та віспа, що ще більше погіршувало ситуацію та загрожувало життю мешканців краю [49, с. 102].

Найбільше постраждали міста й містечка, що у вересні 1914 року опинилися в епіцентрі бойових дій, зокрема Буськ, Перемишляни та Мостиська. Унаслідок артилерійських обстрілів та бойових зіткнень значних руйнувань зазнали житлові квартали, господарські споруди та міська інфраструктура. Згодом воєнні дії призвели до серйозних пошкоджень у Станиславові, Яворові та інших населених пунктах. Так, коли Рогатин зайняли російські війська середина міста горіла три дні, а гасити вогонь було заборонено. Російські жовніри палили жидівські дома, влаштовували погроми і пустошили жидівські крамниці в ратуші й у дерев'яних галях. На мурах міста появилися оголошення польською і російською мовами, бо української не можна було вживати публічно. З гімназії викинули на подвір'я книжки, клясові каталоги, невібрані свідоцтва, і тільки завдяки сторожеві Василеві Федоришину пощастило врятувати частину книжок і документів. З парафіяльного дому росіяни забрали давні церковні документи, залишаючи тільки метрикальні книги [6, с. 44]. Загалом у Галичині було зруйновано або пошкоджено близько 1 500 фабричних будівель, дві третини

лісозаготівельних заводів та 1 337 із 1 500 млинів, які функціонували в регіоні до початку війни. Масштаби руйнувань суттєво підірвали економічний потенціал краю, залишивши місцеве населення без засобів до існування [20, с. 643–645].

Під час відступу австрійських військ із території Східної Галичини австрійська влада вивезла з місцевих банків грошові резерви, зокрема кошти, призначені для виплати заробітної плати та пенсій. Це призвело до фінансової кризи та загострення соціальних проблем у регіоні. Особливо важкою ситуація була у Львові, де станом на 20 жовтня 1914 року кількість сімей, які опинилися в критичному становищі та потребували негайної матеріальної допомоги, сягнула 10 тисяч. Відсутність коштів, зруйнована інфраструктура та нестача продовольства лише посилювали гуманітарну кризу, що розгорнулася в умовах російської окупації [43, с. 8].

Одним із ключових аспектів життя в умовах війни стало забезпечення населення продуктами харчування та товарами першої необхідності. Через воєнні дії багато сільських господарств було зруйновано, а виробництво значно скоротилося. Продовольство стало дефіцитним, а ціни на основні продукти зростали, що призвело до голоду в багатьох регіонах Галичини. Проблеми з постачанням, спричинені мобілізацією чоловіків та реквізиціями з боку військових, також ускладнювали становище.

Критична ситуація з продовольством у Східній Галичині вимагала негайного втручання як російських військових, так і цивільної адміністрації. У вересні 1914 року начальник Генерального штабу Микола Янушкевич затвердив «Тимчасові правила забезпечення населення Галичини продуктами», згідно з якими в кожному повіті створювалися продовольчі комітети. Їхньою головною метою була організація допомоги мешканцям, які постраждали від війни. Ці структури підпорядковувалися «Головному крайовому благодійному комітету Галичини», що координував розподіл ресурсів. У Львові також було створено міський продовольчий благодійний комітет під керівництвом генерал-майора Ейхе [43, с. 9]. Фінансування

продовольчих програм здійснювалося через головний комітет, який з 15 вересня 1914 року до 1 лютого 1915 року виділив місцевому населенню 94 121 рубль. Окрім цього, на 66 427 рублів було закуплено продукти: близько 63 тисяч пудів житнього борошна, 13,5 тисяч пудів сухарів та інші товари першої необхідності. У жовтні 1914 року крайовий благодійний комітет, через Київське земство, здійснив закупівлю 300 тисяч пудів борошна. Однак через труднощі з транспортуванням до 1 лютого 1915 року жоден вагон із цією продукцією так і не дістався Східної Галичини. Така ситуація лише загострила проблему голоду, поглиблюючи гуманітарну кризу в регіоні [43, с. 9].

Господарська розруха у містах краю була надзвичайно велика. У Львові, наприклад, дефіцит міського бюджету на кінець 1914 р. становив 3,5 млн. крон, а до кінця березня 1915 р. доповнився ще 3 млн. крон. Це зашкодило надати допомогу найбільш постраждалому від війни населенню, до категорії якого належали сім'ї осіб мобілізованих до війська, пенсіонерів, службовців колишніх австрійських урядових установ і вчителів. Таких у Львові нараховувалося близько 12 тис. осіб без членів їх сімей, а у м. Золочеві – 1082 родини, всього по Галичині близько 50 тисяч сімей [16, с. 51]

Як російська, так і австрійська адміністрації були змушені розпочати безкоштовну роздачу їжі для найменш захищених верств населення. Допомога надавалася у двох формах: через вуличні харчові пункти, де люди могли отримати гарячу їжу, а також у вигляді продовольчих карток, що дозволяли придбати обмежену кількість продуктів. Магазины, у свою чергу, продавали найнеобхідніші товари за фіксованими цінами, запроваджуючи ліміти на кількість продуктів, які можна було придбати в одні руки. Однак такі обмеження сприяли стрімкому розвитку чорного ринку, де продовольство продавалося за значно вищими цінами, а дефіцитні товари ставали доступними лише для заможних верств населення. Контрабанда стала поширеним явищем у зв'язку з дефіцитом товарів та обмеженнями, запровадженими воєнними адміністраціями. Місцеві жителі налагоджували

нелегальні канали постачання необхідних продуктів і товарів через кордони та лінії фронту. Це дозволяло забезпечити населення необхідними речами, які були недоступні офіційними шляхами.

В січні 1916 р. у Львові ціни на хліб зросли проти рівня 1913 р. більше як у 2 рази, на картоплю – 2,7, м'ясо – 3, сіль і масло – 5. Подібне ж становище було і в Снятинському повіті, де ціни на найнеобхідніші продукти харчування зросли на 200%, а в Тлумацькому повіті – 3-4 рази [38, с. 232].

Економічна ситуація лише погіршувала становище жителів краю. У результаті воєнних дій, розорення підприємств та загального дефіциту товарів реальна заробітна плата в краї впала майже вдвічі. Водночас ціни на основні продукти харчування стрімко зростали. Упродовж 1914–1918 років у крамницях вартість хліба, м'яса, масла та цукру збільшилася у 5–7 разів, а на чорному ринку – навіть у 10 разів. Саме тіньова торгівля стала основним джерелом продовольства для тих, хто мав кошти, але водночас посилювала соціальну нерівність, адже бідніші верстви населення опинялися в повній залежності від державних продовольчих комітетів або благодійної допомоги. [7, с. 203].

Досить швидко вулиці міст та сіл Галичини доповнювалися новими атрибутами війни – руїнами будівель, тимчасовими укріпленнями, барикадами, нечистотами, сміттям. Вікна багатьох будинків були без скла, особливо у прифронтовій зоні. Нового житла практично ніде не будували, подекуди переобладнували, ремонтували старе, пристосовували під житло господарські споруди. З настанням холодів мешканці, що втратили своє житло, скупчувалися по декілька сімей в уцілілих будинках. Особливо складною була ситуація з паливом, яке використовувалося для опалення житлових приміщень. Через дефіцит дров та вугілля багато сімей не мали змоги обігріти свої оселі, що призводило до зростання захворювань та смертності серед населення. Антисанітарні умови їхнього проживання сприяли швидкому поширенню різних інфекційних захворювань. За

відсутністю медичного персоналу і закритих лікарень населення залишалося без кваліфікованої медичної допомоги.

Військові дії, переселення та скупчення великої кількості людей у таборах для біженців і військовополонених сприяли поширенню епідемій. Тиф, холера та інші інфекційні захворювання стали справжнім лихом для Галичини в цей період. Санітарний стан міст Галичини був катастрофічним, особливо в районах, що стали зонами бойових дій або перебували під окупацією. У травні 1915 р. до м. Станиславова прибув російський письменник О. Серафимович працювати санітаром у лікувально-харчувальному загоні ім. Пирогова. У своєму у нарисі «В Галичині» він записав, що «весь вокзал завалено пораненими». Письменник підкреслював, що багато поранених помирали через відсутність необхідного догляду, а також через неорганізованість медичної служби, переповнені лікарні та санітарні установи. [15, с. 30]. Лікарні були переповнені, а медичні ресурси обмеженими. Зокрема, серед цивільного населення виникали проблеми з доступом до кваліфікованої медичної допомоги через нестачу медперсоналу та медикаментів.

З початком війни господарство Галичини зазнало значного руйнування, у результаті воєнних мобілізацій австрійська влада залишила в селах менш ніж 50 % працездатного населення. Значна частина сільськогосподарських угідь залишалася занедбаною через мобілізацію робочої сили, руйнування господарств та нестачу тяглової сили і насіння. Наприклад, в околицях Станиславова у 1916–1917 рр. через бої оброблялося лише 30–40 % орних земель [15, с. 67]. У деяких повітах Галичини залишилися незасіяними від 50 – до 85 % посівних площ. Сільські громади намагалися самоорганізовуватися для колективного обробітку полів і взаємодопомоги, що стало важливим елементом виживання в умовах воєнного лихоліття. Окупаційні режими, як австрійський, так і російський, запроваджували примусові реквізиції зерна та іншої продукції, що ще більше ускладнювало ситуацію із забезпеченням продовольства.

Російська окупаційна адміністрація спробувала реорганізувати аграрний сектор, проте основну увагу приділила збереженню інтересів великих землевласників, а не селянства. Попри запроваджені заходи для підтримки сільського господарства, зокрема, створення продовольчого відділу і закупівлі насіння та худоби, багато ініціатив виявилися неефективними через нестачу ресурсів і брак логістичної організації.

У зв'язку з мобілізацією чоловіків на фронт, жінки взяли на себе значну частину господарських і соціальних обов'язків. Вони працювали в полі, забезпечували сім'ю продуктами харчування, доглядали дітей та літніх людей. Через нестачу робочих рук жінки брали участь у заготівлі сіна, транспортуванні харчів та палива для війська, що додатково виснажувало їхні сили. В умовах окупації вони також змушені були шукати способи збереження майна і продовольства, часто ризикуючи життям, щоб приховати від окупантів запаси зерна або худобу. Водночас жінки ставали об'єктами насильства з боку військових (черкеські козаки були пострахом для жидів та жінок), що змушувало їх розробляти стратегії самозахисту, переховуватись (як тільки робилося темно, інки з дітьми йшли до тих хат, де був хтось із чоловіків, там ночували) або покидати рідні місця [4, с. 533]. Водночас жінки виконували важливу роль у волонтерських ініціативах, організовували допомогу фронту, шили одяг для солдатів та доглядали поранених у шпиталях.

Під час Першої світової війни повсякденний одяг галичан зазнав певних змін під впливом воєнних умов. Традиційне вбрання залишалося основою гардеробу, але через дефіцит матеріалів та економічні труднощі люди змушені були адаптувати свій одяг до нових реалій. Суттєвих змін зазнав повсякденний одяг городян – він став грубішим, одноманітним, сірим. Серед чоловіків побільшало тих, хто одягався у військову уніформу чи її елементи. Жінки намагалися одягатися так, щоб не привертати надмірної уваги. Значна частина городян носили просто лахміття. Впродовж 1914–1918

пр. зі вжитку городян зникло буденне взуття, що зі звичного елементу гардеробу перетворилося на ознаку розкоші [22, с. 220-228].

Мешканець Станиславова Володимир Когутяк згадував, що «життя у місті під кінець війни ставало чимраз, то тяжче, а головно від нестачі харчів. Усе було на картки. Хліб мав різні домішки, то кукурудзяної, то ячмінної муки, а вкінці навіть якісь неозначені висівки, чи трачиння. Тяжко було із взуттям. Появились черевики з дерев'яними підошвами і дерев'яні сандалі» [2, с. 785].

Війна вплинула не лише на одяг галичан, а й на їхні комунікаційні можливості. Попри складні умови, люди прагнули підтримувати зв'язок із близькими. Листування ставало чи не єдиною ниткою, що поєднувала родини, розділені фронтами. Відправка листів і посилок у цей період була надзвичайно ускладненою через постійні перебої в роботі поштових відділень. Проте навіть в умовах загального безладу пошта залишалася важливим засобом передачі новин, надії та підтримки, особливо у більших містах, де ще діяли окружні відділи пошти і телеграфу.

У Галичині під час війни листи та посилки можна було передавати й отримувати в кілька способів. Насамперед через окружні відділи пошти і телеграфу, які з перебоями діяли у більших містах. Дирекція цих закладів постійно оголошувала про зміни в правилах і цінах на листування у пресі [11]. Зв'язок з рідними забезпечувала польова пошта. На початку війни в австрійській армії було 119 поштових відділів, якими управляли вісім польових дирекцій. Із часом кількість агенцій австрійської польової пошти зросла – під кінець війни діяло 492 польові та етапові поштові уряди [64, с. 138]. Військові частини в різних країнах світу мали польові поштові номери, але їхню повну назву, рід військ, місце розташування та інші подробиці як у мирний час, так і під час війни не розголошували, це було військовою таємницею. Листи від цивільного населення, з тилу або з інших військових частин надсилали лише на польовий поштовий номер частини. В організації поштового зв'язку відчувався брак кваліфікованих кадрів українців, адже до

війни в Галичині на пошті працювали переважно поляки. Особисті листи польова пошта передавала мало, бо приватна кореспонденція часто була обмежена листуванням між стрільцями і старшинами (це залежало від керівника поштового відділу), додому листи солдати надсилали так званою кур'єрською поштою або передавали через знайомих [12].

Таким чином, повсякденне життя населення Галичини у роки Першої світової війни було сповнене викликів та випробувань, що кардинально змінили звичні умови існування. Війна принесла із собою не лише матеріальні труднощі, а й психологічне напруження, яке супроводжувало людей щоденно. Зміни торкнулися всіх сфер життя. Галичани змушені були пристосовуватися до нових реалій, втрачаючи багато звичних елементів свого буденного життя.

Війна залишила глибокий слід у повсякденному житті мешканців Галичини, перетворюючи їхні міста і села на руїни. Багато будівель були зруйновані, а вулиці забруднені нечистотами і сміттям. Житло стало надзвичайно дефіцитним, і багато родин змушені були влаштовуватись у старих, часто непристосованих для цього приміщеннях. Проблеми з паливом додавали труднощів у зимовий період, що спричиняло зростання захворюваності та смертності серед населення. Відсутність медичної допомоги та антисанітарні умови лише ускладнювали ситуацію.

Міське населення Галичини у роки війни стало залежним від продуктів, що видавалися за картками, і більшість звичних продуктів були обмежені або взагалі зникли з продажу. Хліб став основним продуктом харчування, але часто його виготовляли з домішками кукурудзяної або ячмінної муки, іноді навіть висівки і різних непідготовлених злаків, що погіршувало його якість. У сільських місцевостях, де продовольчі запаси були дещо більш доступними, люди часто полягали на власні господарства, але й тут були труднощі з доглядом за сільськогосподарськими культурами через нестачу робочих рук і постійну загрозу реквізицій.

Жінки відігравали вирішальну роль у підтримці домашнього господарства під час війни, часто виконуючи важку фізичну працю, зокрема на селі, де вони доглядали за дітьми, літніми людьми та допомагали в заготівлі харчів. Незважаючи на труднощі, жінки активно долучались до волонтерської роботи, організовували допомогу фронту та доглядали поранених.

РОЗДІЛ III. КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЄ ЖИТТЯ ТА ДУХОВНИЙ СВІТ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Перша світова війна докорінно змінила культурно-освітнє життя населення Галичини, поставивши його перед складними випробуваннями. Постійна зміна влади, воєнні дії, репресії та економічний занепад призвели до ослаблення освітньої сфери, скорочення можливостей для навчання та обмеження культурного розвитку. Так, постановою від 19 вересня 1914 р. припинено діяльність усіх культурно-освітніх організацій, зачинено книгарні, бібліотеки та читальні [42, с. 196]. Незважаючи на те, що у Галичині проживало близько 4 млн україномовного населення (62 % від загальної кількості жителів) цією постановою призупинялося видавництво українських газет та журналів [42, с. 196].

На відміну від польських редакцій, які продовжували працювати навіть під час окупації Львова російськими військами, більшість українських періодичних видань припинили свою діяльність ще до кінця серпня 1914 року [63, с. 228]. Із 50 українських часописів, що виходили у Львові до його захоплення, 48 були змушені зупинити роботу або закритися повністю, і лише 19 з них відновили випуск після звільнення міста в 1915 році та в наступні роки. Найдовше проіснувала редакція газети «Діло», останній офіційний номер якої вийшов 2 вересня 1914 року, коли австрійські війська покидали Львів. Попри від'їзд значної частини редакційного колективу разом із відступаючими військами, 5 вересня, завдяки зусиллям В. Охримовича, Ф. Федорціва та інших українських громадських діячів, вдалося випустити ще один номер газети. Однак уже 7 вересня її випуск остаточно припинили [51, с. 115–116].

У період російської окупації Львова, що тривала з 3 вересня 1914 р. – до 21 червня 1915 р., у місті виходили лише періодичні видання військового командування ПЗФ, проросійські та окремі довоєнні москвофільські видання, редакційні колективи яких підтвердили свою лояльність та підтримку

російській окупаційній адміністрації [36, с. 86–87]. Серед них «Армейский вестник», «Голось народа», «Львовский вестник», «Львовское военное дело», «Военное слово» та інші [45, с. 205]. Така ж ситуація була в інших містах та містечках Галичини.

Дії російської окупаційної адміністрації викликали гостре обурення галицької громадськості, що знайшло відображення в редакційній статті «Вісника Союзу визволення України» від 30 листопада 1914 р. [40, с. 98]. У ній підкреслювалося, що російська влада розпочала цілеспрямований наступ на українське культурне та освітнє життя, закриваючи українські школи й установи, припиняючи діяльність наукових і громадських організацій, конфіскуючи українську літературу з книгарень та бібліотек, а також намагаючись заборонити українську мову навіть у приватному спілкуванні [14, с. 1]. Автори публікації наголошували, що така політика є нічим іншим, як спробою одним ударом знищити всі національні та культурні досягнення українців у складі Австро-Угорщини. Вони також викривали пропагандистську риторику Росії, яка, прикриваючись гаслами «визволення пригноблених братів», насправді проводила політику жорстокого утиску українського народу [14, с. 1]. У цьому ж номері часопису було опубліковано звернення галицьких політичних діячів К. Левицького, Ю. Романчука, Є. Олесницького та інших, які рішуче засудили репресивні заходи окупаційної влади та офіційно протестували проти спроб Росії знищити українське національно-культурне життя на захоплених територіях [13, с. 2–4].

Політика російської окупаційної адміністрації, спрямована на знищення українського культурного життя, безпосередньо позначилася й на освітній сфері. 18 вересня 1914 року до Львова прибув генерал-губернатор Г. Бобринський, перед яким стояло завдання реорганізувати освітню сферу відповідно до імперської політики. Насамперед він мав здійснити комплекс заходів щодо контролю над уже існуючими державними та приватними навчальними закладами, а також створити при генерал-губернаторі спеціальний орган для управління народною освітою [9, с. 23]. Уже 19

вересня він видав обов'язкову постанову, яка передбачала заборону діяльності різних клубів, спілок і товариств, а також тимчасове закриття всіх навчальних закладів, інтернатів і курсів, за винятком навчальних майстерень [10, с. 9]. Документ мав обов'язкову силу, а за його порушення передбачався адміністративний арешт терміном до трьох місяців або штраф у розмірі 3 тисяч рублів [17, с. 101].

Ключову роль у впровадженні освітньої політики російської окупаційної адміністрації відіграв член Державної думи Д. Чихачов — відомий російський націоналіст і чорносотенець, який став офіційним представником уряду при канцелярії генерал-губернатора. Він був не лише ідеологом, а й безпосереднім ініціатором реформ у сфері освіти на окупованих територіях. Уже на початку вересня 1914 року Чихачов подав Г. Бобринському записку «По учебному делу в Восточной Галиции и Буковине», в якій виклав основні принципи майбутньої політики. Головною метою він визначив створення в найближчі роки виключно російської системи освіти, що охоплювала всі рівні навчальних закладів. Українські школи та освітні установи мали бути повністю ліквідовані, а їхнє місце зайняти школи з навчанням російською мовою, що мало сприяти швидкій інтеграції Галичини в імперський простір [66, с. 157].

Важливо зазначити, що Чихачов діяв не як приватна особа, а як офіційний представник російського уряду в освітній сфері при канцелярії генерал-губернатора, що надавало його ініціативам статус державної політики [63, с. 14]. Його реформи передбачали не лише адміністративні зміни, а й цілеспрямовану культурну експансію, яка мала зруйнувати українську освітню традицію та витіснити будь-які прояви національної ідентичності місцевого населення. У березні 1915 року було розроблено проєкт, який передбачав відкриття 9 тисяч народних шкіл та інших навчальних закладів з російською мовою викладання протягом п'яти років.

Дотримуючись політики тотальної русифікації, російська окупаційна влада намагалася повністю реорганізувати систему освіти в Галичині,

призначаючи на керівні посади виключно осіб, лояльних до імперської ідеології. Для цього активно залучалися чиновники та освітяни з різних регіонів Російської імперії, які мали досвід роботи в умовах імперської адміністрації та були прихильниками імперської освітньої політики. Так, на ключові посади у навчальних округах окупованих територій призначалися особи з Наддніпрянщини, які раніше працювали в російській освітній системі. Наприклад, інспектором Львівського шкільного округу було призначено колишнього інспектора народних училищ Полтави В. Овсієвського. Інспектором народних училищ Львова став П. Фещенко, який раніше обіймав аналогічну посаду в Полтавській губернії. Посаду інспектора народних училищ Тернополя отримав П. Архангельський, що до цього працював у Чернігівській губернії [66, с. 165].

Таке кадрове переформатування мало на меті не лише забезпечити контроль над навчальним процесом, а й максимально унеможливити вплив українських освітян на систему освіти. Призначені чиновники повинні були проводити політику русифікації, сприяти витісненню української мови та культури з освітнього простору й впроваджувати єдині стандарти навчання, орієнтовані на імперську ідеологію. Оскільки забезпечити відразу всі школи новими навчальними програмами і учительськими кадрами було неможливо, російська влада обрала шлях тотального закриття усіх навчальних закладів, з поступовим відкриттям деяких з них через декілька місяців.

У ситуації, коли офіційні навчальні заклади і культурно-освітні товариства припинили свою діяльність через окупацію та військові дії, освітній процес не припинився зовсім. В умовах, коли доступ до традиційної освіти став обмеженим або неможливим, виникла потреба в альтернативних формах навчання. У відповідь на це почали самочинно формуватися приватні уроки та лекції, організовані окремими викладачами, культурними діячами та освітніми активістами, які прагнули зберегти освітні традиції навіть за складних обставин. Такі приватні уроки часто проводилися в малих групах або індивідуально, без офіційного дозволу чи підтримки з боку окупаційної

адміністрації. Для багатьох учнів такі заняття стали єдиною можливістю здобувати знання в умовах війни. У деяких випадках приватні уроки проводилися вдома у викладачів або в приміщеннях, що залишилися після евакуації освітніх установ. Незважаючи на складні умови, українська інтелігенція, зокрема організації на кшталт «Просвіти», не припиняла свою діяльність, спрямовану на збереження та розвиток національної освіти. Вони організовували вечірні школи для дорослих, щоб боротися з неписьменністю серед населення. Окрім того, активно поширювались друковані видання, що містили навчальні матеріали, які могли стати основою для самоосвіти, забезпечуючи можливість здобуття знань навіть у важких умовах.

Одним з наслідків воєнних подій стало те, що численні школи були перетворені на військові казарми та шпиталі. Залучення навчальних приміщень до військових потреб стало необхідним через зростаючу кількість поранених та військових підрозділів, які потребували розміщення. Школи, інтернати та інші навчальні заклади виявилися найбільш доступними для цього, оскільки більшість з них мали достатньо великі приміщення та відповідні умови для облаштування тимчасових госпіталів або розміщення військових підрозділів.

Масове використання шкіл як казарм чи шпиталів не лише позбавило учнів можливості отримувати освіту, але й кардинально змінило умови праці для вчителів. Багато педагогів були змушені покинути свої робочі місця через евакуацію навчальних закладів або їх перетворення на госпіталі. Однак, не менш важким випробуванням для них стали інші заходи окупаційної влади, які ще більше ускладнили їхнє життя. Чи не найболючішим заходом з боку російської окупаційної влади стали численні випадки фактичного видворення учителів із помешкань, наданих їм при школах, у яких вони працювали. Ці жорстокі та непередбачувані дії залишали педагогів без даху над головою, змушуючи їх шукати нові умови для існування в умовах війни й окупації.

Зростання бідності серед населення Галичини в роки Першої світової війни мало серйозний вплив на освіту. Відсутність стабільності, продовольчі труднощі та загроза безробіття змушували батьків покладатися на працю своїх дітей для підтримки родинного господарства. Багато дітей, які ще недавно могли відвідувати школи, стали необхідними помічниками у важких умовах війни. Вони допомагали своїм родинам у сільському господарстві, працювали на виробництві чи у ремісничих майстернях, що значно обмежувало їхній доступ до освіти. Як результат, кількість учнів, які мали змогу отримувати освіту, різко скоротилася. Освітній процес був фактично призупинений для багатьох дітей, які через потребу допомагати родинам не могли продовжувати навчання. Така ситуація сприяла ще більшому соціальному розшаруванню, посилюючи нерівність у доступі до освіти серед різних верств населення.

У травні 1915 року реалізація подальших кроків російської політики в освітній сфері була зірвана через успішний наступ австро-угорських і німецьких військ, що змусив російську армію поспішно відступити з території Галичини. У ході втечі росіяни масово грабували та свідомо руйнували українські культурно-освітні установи. Постраждало «Наукове Товариство імені Шевченка» у Львові, із бібліотеки й музею «Народного Дому» вивезли найцінніші речі, розпочалася чергова серія арештів української інтелігенції [21, с. 40].

Після наступу австро-угорських та німецьких військ у травні 1915 року та відновлення контролю над територією Галичини, австрійська влада розпочала реалізацію своєї політики в освітній сфері, яка була спрямована на відновлення та розвиток системи освіти, але вже в умовах нової окупації та зміни адміністративного управління. Відновлення освітнього процесу супроводжувалося певними змінами у структурі навчальних програм, зокрема, акцент робився на навчанні за австрійськими стандартами. Австрійська влада активно впроваджувала заходи для посилення контролю над навчальними закладами, призначаючи нових інспекторів та

адміністративних керівників, що мали працювати під егідою австрійської імперії. Особлива увага приділялася також підготовці кадрів для армії, оскільки навчання молоді стало важливим елементом мобілізаційної політики. В рамках цієї політики було також активізовано навчання в технічних та військових навчальних закладах, що сприяло підготовці кадрів для служби в австрійському війську.

Після двох інвазій російської влади (3 вересня 1914 р. – 28 лютого 1915 р.; 12 травня – 9 червня 1915 р.) у сфері шкільництва відновила свою роботу українська приватна гімназія ім. Т. Шевченка у м. Городенці. Навчання розпочалось у середині листопада 1915 р. Відкрито шість класів, де навчалось понад 160 дітей. Відновили свою роботу на території краю українське Педагогічне Товариство, «Бесіда» [39, с. 186].

Після повернення російської адміністрації було знову активізовано політику русифікації. У школах, де викладання відбувалося українською мовою, виникла серйозна проблема із забезпеченням навчальними матеріалами. Оскільки офіційні підручники, видані до окупації за австрійським стандартом, були заборонені, навчальний процес вівся за підручниками, надрукованими русофільським «Товариством ім. М. Качковського» у Львові [46, с. 363]. Також навчальне відомство при генерал-губернаторі Ф. Трепову із навчально-виховною та пропагандистською метою активно застосовувало практику безкоштовного роздавання книг церковно-слов'янською та російською мовами. На лютий 1917 року в Галичині та Буковині було розповсюджено до 10 тисяч примірників таких книг, а також агітаційних матеріалів, що фінансувалися за рахунок державних та громадських пожертв [46, с. 364]. Шкільні підручники також надходили в регіон завдяки сприянню єпархіальної шкільної ради при Синоді та за кошти ВГГГ і «Комітету її Імператорської Величності Великої княжни Тетяни Миколаївни» [66, с. 185].

Відсутність шкіл і навчальних матеріалів призвела до того, що для продовження освітньої діяльності почали відкриватися так звані

«захоронки», або притулки. В основному ці заклади організовувалися при монастирях та благодійних організаціях. Насамперед завданням таких притулків було забезпечення дітей повноцінним харчуванням та надання, у разі потреби, допомоги в лікуванні фізичних чи психологічних травм, після чого, наступним завданням було навчання, щоб у майбутньому діти могли знайти своє місце в житті та стати повноцінними членами суспільства. Окрім вивчення української мови, навчальний процес у «захоронках» був побудований на трудовому принципі, що став основою всього навчання. Дітей навчали практичним навичкам, необхідним для самостійного обслуговування в повсякденному житті. Вони освоювали прання, приготування їжі, прибирання кімнат та догляд за садом. Також приділялася увага сільському господарству, зокрема городництву, а також різним ремеслам. Хлопців навчали шити чоботи, плести з лози, а також столярному ремеслу. Дівчата займалися рукоділлям, шиттям і вишиванням [8, с. 17–18]. У подальшому, з введенням шкіл ручної праці, «захоронки» зберегли свою назву, але під прапором Червоного Хреста було організовано звичайне шкільне навчання. Для легалізації цих закладів на посади завідувачів призначали студентів, студенток та вчителів з Наддніпрянської України, які формально відповідали за установи, а викладанням займалися місцеві працівники, яким платили «по найму» [28, с. 69–70].

Практика створення «захоронок» також поширилася на жіночі монастирі сестер-василіанок, де російські солдати приводили бездомних дітей, що втратили батьків або опинилися на вулиці через бойові дії. Черниці відкривали сиротинці для таких дітей у своїх монастирях та організовували кухні для бідних, де забезпечували допомогу тим, хто залишився без даху над головою.

На початку 1917 році освітня ситуація на окупованих територіях Галичини залишалася складною та непевною, зокрема через політичні суперечності щодо ролі української мови в освіті. В січні того року до канцелярії воєнного генерал-губернатора Ф. Трепова надійшов лист «Записки

про питання про «українську» школу в Галичині та Буковині» від 12 січня 1917 р. без зазначення автора [66, с. 192], у якому з огляду на інтереси внутрішньої політики Російської імперії в повоєнному майбутньому, піддано гострій критиці дозвіл на відкриття на окупованих територіях Галичини та Буковини українських шкіл. Як зазначалося в тексті, відкриття українських шкіл «... як крок здійснений аж ніяк не з добродушних міркувань, а суто тимчасових, утилітарних, спричинених винятковим бажанням не залишати галицьку шкільну молодь без освіти до кінця війни – все ж таки в очах місцевої «української партії» виглядатиме як прояв слабкості, що визначить напрямок нашої шкільної політики на окупованих територіях, та зокрема, місце, що буде відведено «искусственному украинскому языку». Автори «Записки» наголошували, що цей крок сприятиме зміцненню позицій місцевої «української партії» і створить враження слабкості російської влади, що в майбутньому може призвести до небажаних наслідків. Вони вважали, що дозволивши створення українських шкіл, російська влада може дати місцевим українцям необґрунтовані надії на подальше використання української мови в офіційних справах, що з часом може призвести до розчарувань, коли реальність виявиться іншою.

Після Лютневої революції у березні 1917 року, відповідно до рішення Тимчасового уряду, на територіях, що були захоплені російськими військами, був створений «Обласний комісаріат Галичини та Буковини» з центром у Чернівцях. Очолив його український політичний діяч Д. Дорошенко. Хоча змінився керівник, цивільний персонал залишився на своїх місцях, а сам Дорошенко приділяв значну увагу заповненню адміністрації кадрами, особливо українцями, де це було можливо. Завдяки зусиллям Дорошенка та О. Лотоцького вдалося швидко організувати ефективну роботу в галузі освіти. У рамках цієї роботи був утворений шкільний комітет, одним із активних членів якого був професор П. Кумановський. Комітет організував курси для народної та середньої освіти, де навчання проводилося українською та румунською мовами [66, с. 194].

Стан освіти в Галичині в період Першої світової війни свідчив про складні умови для розвитку культурного життя в регіоні. Втім, незважаючи на труднощі, культурні інституції, зокрема театри, продовжували залишатися важливими осередками національної ідентичності та збереження культурних традицій. Театр у цей час став важливою складовою культурного життя міст Галичини, на прикладі якого можна простежити, як вплив війни і військова мобілізація спричинили зміни в театрі, що, попри тимчасові труднощі, продовжував відігравати важливу роль у підтримці національної свідомості та культурного розвитку регіону.

На початку Першої світової війни в Галичині діяло кілька важливих театральних колективів, які стали важливими осередками української культури в умовах війни. Театр товариства «Руська бесіда», перебуваючи на гастролях у Борщеві на Тернопільщині, після початку війни ухвалив рішення про своє розформування, яке було ініційоване керівництвом театру. Це рішення стало наслідком не тільки початку війни, а й фінансової кризи та конфліктів у театральному середовищі, що почалися ще до війни. Крім того, частина чоловіків театральної трупі та директор театру Р. Сірецький були мобілізовані до австро-угорської армії, що додатково ускладнило діяльність театру. Після самоліквідації актори роз'їхалися хто куди, при цьому залишивши в Борщеві театральні декорації та реквізит, костюми, інструменти та бібліотеку [61, с. 155].

Попри суворі умови окупації та загальний хаос, російська окупаційна адміністрація усвідомлювала важливість наявності інфраструктури для розваг, яка б задовольняла потреби численних військових, що перебували на території Галичини. Після початку війни та окупації Львова російськими військами, театри могли відновити свою діяльність лише після отримання спеціального дозволу від окупаційної влади. Театр «Casino de Paris» відновив свою діяльність уже за два тижні після початку окупації і 16 вересня 1914 року відкрився як театр-водевіль. Відсутність конкуренції впродовж перших місяців окупації дозволила власникові театру Йонашу Вейсу заангажувати

найкращих акторів із тих, що залишилися у Львові. Театр був досить нетиповим закладом через свій багатонаціональний театральний склад та, як наслідок, різномовну програму. На сцені театру, який очолював євреї, виступали польські, українські та російські актори, які до того були представниками різних національних театрів, що часто між собою змагалися та ніколи не пересікалися на професійній сцені. Хоча театр неодноразово зазнавав критики за низьку якість вистав, особливо з боку професійних театральних колективів, для російських солдатів він став одним із найбільш популярних місць для проведення вільного часу в окупованому Львові. «Casino de Paris» залишався єдиним театром, який функціонував без перерви протягом усього періоду окупації міста, виконуючи важливу культурну роль у суспільному житті в цей важкий час [30, с. 45-76].

Центром українського національно-культурного руху в Галичині під час російської окупації став Тернопіль. Завдяки ініціативі Леся Курбаса, який покинув театр «Руської бесіди», було створено у Тернополі стаціонарний, постійно діючий театр. Реалізувати цей задум вдалося після численних звернень до російської окупаційної влади міста, яка врешті надала дозвіл на відкриття театру в жовтні 1915 року [31, с. 156]. Однак при виборі офіційної назви закладу запропоновані Л. Курбасом і В. Наливайком варіанти були відхилені через використання терміна «український», що не відповідало політичній лінії окупаційної адміністрації. У результаті цензор схвалив лише нейтральну назву ТТВ [27, с. 74].

У Львові місцева польська громада, яка становила більшість населення міста, розглядала відновлення діяльності польського національного театру не лише як вагомий культурний чинник, а й як засіб збереження домінуючих позицій польської спільноти в умовах російської. У зв'язку з цим магістрат Львова, до складу якого переважно входили поляки, під керівництвом Т. Рутовського активізував зусилля, спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних не лише з відновленням діяльності театру та підтримкою акторів, які залишилися в місті, але й із захистом приміщення театру від можливого

використання його не за призначенням. Оскільки традиційною практикою російської окупаційної влади було перетворення будівель із значною кількістю приміщень на військові склади чи шпиталі, тому завдання магістрату полягало в недопущенні мародерства з боку солдатів російської армії [31].

Подібна ситуація склалася і в єврейському театральному середовищі. Традиційна політика російської влади, спрямована на усунення «політично неблагонадійних елементів», до яких автоматично зараховували євреїв, безпосередньо вплинула на функціонування єврейського національного театру. Ще до окупації Львова, на тлі поширення панічних чуток про антисемітські настрої серед російських військових і вищого керівництва імперії, представники єврейської громади, особливо середнього та вищого класу, які становили основну театральну аудиторію, а також самі актори [28, с. 4], побоюючись насильства та можливих погромів, масово залишали місто разом із австрійськими військами та чиновниками [24, с. 46]. У результаті єврейський театр повністю припинив свою діяльність на весь період російської окупації Львова.

В умовах воєнного лихоліття повсякденне життя населення Галичини зазнало кардинальних змін, проте навіть у складних обставинах люди намагалися зберігати свою культурну самобутність. Окрім освітніх ініціатив і театральної діяльності, важливим елементом щоденного життя залишався фольклор, який виконував не лише розважальну, а й психологічну та комунікативну функцію. Усна народна творчість - пісні, думи, перекази, анекдоти - стала засобом передачі переживань, страхів і сподівань, відображаючи ставлення населення до війни, окупаційної влади, військових втрат і майбутнього. Фольклорні твори супроводжували буденне існування галичан: їх співали під час роботи, родинних і громадських зібрань, а також використовували як спосіб вираження протесту або надії.

Важливе місце в народній пам'яті про Першу світову війну посідає стрілецький фольклор. Цей оригінальний пласт воєнної творчості

представлений різними жанрами, зокрема народними оповіданнями-спогадами та переказами, анекдотами, фольклоризованими та власне народними піснями (гаївки, історичні пісні, стрілецькі переробки, пісні-хроніки, баладні), про які ми писали у спеціальній монографії. У цих творах головним є образ січового стрільця, його доля, почуття, тривоги і надії. Ці твори виникли в середовищі легіону Українських січових стрільців (УСС), що як окремий підрозділ у складі австро-угорської армії активно діяв від самого початку війни.

Українські січові стрільці створювали пісні, які не лише піднімали бойовий дух, але й поширювалися серед цивільного населення. Ці пісні стали популярними в галицьких селах і збереглися в народній пам'яті. Пресова квартира УСС, заснована навесні 1915 року під керівництвом Никифора Гірняка, активно займалася збором та популяризацією таких пісень. Важливо, що стрілецькі пісні проникли в позавійськове селянське середовище, що сприяло їх широкому розповсюдженню [40].

Серед характерних жанрів цього періоду можна виділити рекрутські пісні, в яких звучав сум за рідною землею та заклик до захисту Батьківщини. Наприклад, у піснях часто згадувалися важкі умови служби, втрати близьких та молитви за повернення до мирного життя.

Сільські жителі Галичини через пісні виражали свої переживання та уявлення про воєнні події. Ці пісні відображали реалії війни, розлуку з близькими, страхи та надії. Особливо трагічними були мотиви, пов'язані з репресіями та переслідуваннями українців австрійською владою. Саме тоді виник особливий пласт народних пісень – «талергофські» співанки 1915 року, які передавали біль і страждання в'язнів сумнозвучного табору Талергоф [25].

Багато пісень описували сум розлуки з рідними та біль втрат. Наприклад, у пісні "Ой прощали, кланялись, плакали" йдеться про прощання чоловіка з родиною перед відправленням на фронт:

«Ой прощали, кланялись, плакали,
 Шапочками вгору піднімали.
 Прощалися, бо так має бути,
 Дай їм, Боже, щасливо вернути.»

У цій пісні відображено глибокий сум та надію на повернення додому.

Деякі пісні описували важкі умови життя в таборах для інтернованих.
 У пісні «В Талергофі самі німці» розповідається про побут ув'язнених:

«В Талергофі самі німці, а я бідний в поневірці.»

Цей рядок передає відчуття ізоляції та безпорадності серед чужого оточення.

Незважаючи на труднощі, у піснях звучала надія на повернення додому. У пісні «Дай же, Боже, повернути» ліричний герой мріє про повернення та розповідь про пережите:

«Дай же, Боже, повернути,
 Всю країну оглянути,
 Буду людям голосити,
 Як в неволі тяжко жити.» [25].

Оригінальні рубрики «З поезій полонених українців», «З поезій полонених» започаткував віденський часопис «Вістник Союзу визволення України». Редакція «Вістника» певною мірою спричинилася до того, що представила у загальних рисах масштаб та головні напрями фольклоротворчого процесу того часу. Від 1915 р. у цьому часописі започаткували публікацію воєнних новотворів різних жанрів, а саме: авторські та народні пісні про січових стрільців, стрілецькі меморати, приповідки про московську окупацію, легенди, автобіографічні спогади про втрату родини у вирі війни. Окрему групу записаних під час війни усно-словесних матеріалів становили поетичні і прозові тексти, в яких описані перші враження від мобілізації («Як я йшов на ту войну...»), від важких поранень і каліцтва на фронті, передані головно сумні почуття молодої людини («В поли сумно, як поляжеш», «Пісня жалісна матері за сином»).

Упродовж 1915–1917 рр. львівські газети, зокрема «Свобода» та «Українське слово», активно популяризували народну творчість, відображаючи фольклорну реакцію населення на події війни. У спеціально відведених рубриках із промовистими заголовками, такими як «Народня муза» та «Нарід творить», друкувалися тексти пісень, які відображали патріотичні почуття, страждання від втрат, тугу за рідним краєм, а також саркастичне або критичне ставлення до ворога.

Перша світова війна стала для мешканців Галичини не лише випробуванням фізичної витривалості, а й важким ударом по їхньому духовному світові. Умови постійної небезпеки, окупації, депортацій та воєнних злочинів створювали атмосферу страху, невизначеності та духовної кризи. Війна зруйнувала звичний уклад життя, змусивши людей шукати опору в релігії, національній свідомості та традиційних формах культури. З одного боку, церква та духовенство відігравали роль морального орієнтира, підтримуючи людей у часи випробувань, а з іншого – війна внесла свої корективи у релігійне життя, обмеживши можливості богослужінь, зруйнувавши храми та змусивши духовенство пристосовуватися до нових умов.

Релігія залишалася важливим елементом духовного життя галичан. Українці Галичини традиційно тяжіли до греко-католицької церкви, яка не лише виконувала духовні функції, а й була важливим чинником національного самоусвідомлення. В умовах війни церква продовжувала служіння, однак її діяльність була суттєво ускладнена. Окупаційні адміністрації, особливо російська, переслідували греко-католицьке духовенство, вбачаючи в ньому провідника українського національного руху. Багато священників зазнали репресій, були депортовані або змушені емігрувати. У той же час, у період російської окупації 1914–1915 рр. здійснювалися спроби насадження православ'я, що викликало неоднозначну реакцію серед місцевого населення. Попри все, релігійне життя не припинялося. У багатьох селах навіть у складних умовах відбувалися

богослужіння, люди таємно збиралися на молитви, а вояки знаходили духовну підтримку у військових капеланів.

Таким чином, Перша світова війна суттєво вплинула на культурно-освітнє життя та духовний світ населення Галичини, змінивши його звичний уклад. Воєнні дії, окупація, політичні репресії та соціально-економічні труднощі значно обмежили можливості для розвитку культури та освіти. Багато навчальних закладів було закрито або переведено на воєнний режим, а культурні інституції, зокрема театри та бібліотеки, зіткнулися з нестачею ресурсів та адміністративними перешкодами.

ВИСНОВКИ

Історія повсякденного життя набрала особливого розквіту наприкінці XX століття, зокрема з кінця 1980-х років, коли цей напрямок наукових досліджень отримав широке визнання як у європейській, так і в світовій історіографії. Останнім часом інтерес до цієї теми зростає, що підтверджується численними науковими публікаціями, конференціями та дослідженнями, спрямованими на вивчення аспектів повсякденності. В Україні дослідження повсякденного життя в різні історичні періоди та соціальні групи набувають все більшої популярності. У 2010 році Національна академія наук України започаткувала серію монографій «З історії повсякденного життя в Україні», що є важливим кроком у вивченні цієї теми в контексті української історії.

Сучасні українські дослідники значно розширили уявлення про перебіг Першої світової війни в Галичині, аналізуючи не тільки військово-політичні аспекти, але й соціальні процеси. Роботи, такі як дослідження І. В. Барана про національні аспекти політики російської адміністрації, І. Кучери, яка досліджує три періоди російської окупації Галичини, а також праці О. М. Сухого та І. Г. Лозинської, що аналізують репресії австрійської влади, значно доповнили картину війни з точки зору повсякденного життя населення. Вивчення соціальної історії, адаптації та виживання людей під час війни є особливо важливим, і роботи таких авторів, як І. Берест, О. Ганусина та І. Петрій, відкривають нові аспекти повсякденності, висвітлюючи психологічний, соціальний і культурний контексти війни та її вплив на життя людей у Галичині.

Аналіз історіографії свідчить, що повсякденне життя населення Галичини напередодні Першої світової війни формувалося під впливом соціально-економічних, політичних та культурних чинників. Дослідники відзначають аграрний характер регіону, низький рівень індустріалізації та економічну залежність від Австро-Угорської імперії. Важливим аспектом

повсякденності було поєднання традиційного способу життя із поступовими модернізаційними змінами, зокрема у сільському господарстві, кооперативному русі та промисловому виробництві. Однак нерівномірність розвитку регіону, соціальна нерівність і вплив імперської політики гальмували ці процеси.

У роки Першої світової війни повсякденне життя населення Галичини зазнало значних змін, зумовлених воєнними діями, окупацією території різними арміями, економічною кризою та гуманітарними катастрофами. Ці аспекти суттєво вплинули на умови існування як міського, так і сільського населення, створюючи нові виклики для виживання. Важливим аспектом стало також переплетення національних та культурних ідентичностей, оскільки різні етнічні групи, зокрема українці, поляки та євреї, мали різний досвід війни, що вплинуло на їхнє подальше становище в суспільстві.

Найгірша ситуація була у тих містах і містечках, що перетворилися на арену боїв вже у вересні 1914 р. – Буську, Перемишлянах, Мостиськах. Згодом значні руйнування житлових, господарських будівель, міських комунікацій відбувалися у Станиславові, Яворові та інших містах. Загалом, пошкодження зазнали 1 500 фабричних будівель, 2/3 лісозаготівельних заводів, 1 337 із 1 500 функціонуючих до війни в Галичині млинів

З початком війни господарство Галичини зазнало значного руйнування, у результаті воєнних мобілізацій австрійська влада залишила в селах менш ніж 50 % працездатного населення. Значна частина сільськогосподарських угідь залишалася занедбаною через мобілізацію робочої сили, руйнування господарств та нестачу тяглової сили і насіння. Наприклад, в околицях Станиславова у 1916–1917 рр. через бої оброблялося лише 30–40 % орних земель (Адамович С. Станиславів у часи лихоліть... – С. 67). У деяких повітах Галичини залишилися незасіяними від 50 – до 85 % посівних площ. Сільські громади намагалися самоорганізовуватися для колективного обробітку полів і взаємодопомоги, що стало важливим елементом виживання в умовах воєнного лихоліття. Окупаційні режими, як австрійський, так і російський,

запроваджували примусові реквізиції зерна та іншої продукції, що ще більше ускладнювало ситуацію із забезпеченням продовольства.

Російська окупаційна адміністрація спробувала реорганізувати аграрний сектор, проте основну увагу приділила збереженню інтересів великих землевласників, а не селянства. Попри запроваджені заходи для підтримки сільського господарства, зокрема, створення продовольчого відділу і закупівлі насіння та худоби, багато ініціатив виявилися неефективними через нестачу ресурсів і брак логістичної організації.

Війна принесла із собою не лише матеріальні труднощі, а й психологічне напруження, яке супроводжувало людей щоденно. Зміни торкнулися всіх сфер життя. Галичани змушені були пристосовуватися до нових реалій, втрачаючи багато звичних елементів свого буденного життя.

Воєнні дії, окупація, політичні репресії та соціально-економічні труднощі значно обмежили можливості для розвитку культури та освіти. Багато навчальних закладів було закрито або переведено на воєнний режим, а культурні інституції, зокрема театри та бібліотеки, зіткнулися з нестачею ресурсів та адміністративними перешкодами.

Повсякденне життя населення Галичини зазнало кардинальних змін, проте навіть у складних обставинах люди намагалися зберігати свою культурну самобутність. Окрім освітніх ініціатив і театральної діяльності, важливим елементом щоденного життя залишався фольклор, який виконував не лише розважальну, а й психологічну та комунікативну функцію. Усна народна творчість - пісні, думи, перекази, анекдоти - стала засобом передачі переживань, страхів і сподівань, відображаючи ставлення населення до війни, окупаційної влади, військових втрат і майбутнього. Фольклорні твори супроводжували буденне існування галичан: їх співали під час роботи, родинних і громадських зібрань, а також використовували як спосіб вираження протесту або надії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Епістолярна спадщина

1. Альманах Станіславівської землі : зб. матеріалів до історії Станіславова і Станіславщини / редкол.: І. Ставничий, О. Левицький [та ін.], упоряд. Б. Кравців; Наукове товариство ім. Шевченка. – Нью-Йорк; Торонто ;Мюнхен, 1975. XV, 959 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15220/file.pdf>
2. Альманах Станіславівської землі : зб. матеріалів до історії Станіславова і Станіславщини. Нью-Йорк; Торонто ;Мюнхен, 1985. Т.2, 898 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15219/file.pdf>
3. Городенщина: іст.-мемуар. зб. / Наук. т-во ім. Т. Шевченка ; ред. М. Г. Марунчак. - Нью Йорк та ін. : [б.в.], 1978. 864 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14565/file.pdf>
4. Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле. - Філядельфія : Видання Комітету коломиян, 1988 . Т. [1] / ред., упоряд. Б. Романенчук. 1988. 959 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/20610/file.pdf>
5. Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле. - Філядельфія : Видання Комітету коломиян, 1988 . Т. 2 / ред., упоряд. М. Савчук ; Наукове товариство ім. Шевченка. Коломийський осередок. 2008. 399 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/20611/file.pdf>
6. Рогатинська земля: Зб. історико-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів / Гол. ред. У. Любович. Нью-Йорк-Париж-Сидней-Торонто, 1989. – Т. 1. 1019 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/28002/file.pdf>
7. Чайковський А. Спогади. Листи. Дослідження: У 3 т. / Упоряд. Б. З. Якимович за участю З. Т. Грень, О. В. Седяра; Ред. кол.: Б. З. Якимович

(голова) та ін. Мін. освіти і науки України; Львівський національний університет ім. І. Франка; Наукова бібліотека; НАН України, Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича; Наукова фундація Андрія Чайковського. Львів, 2002. Т. 1. 514 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016030>

II. Тогочасна періодика

8. Вестник Комитета Всероссийского Союза Городов Юго-Западного фронта. 2 октября 1916 г. № 2. 53 с. URL: <https://www.prilib.ru/item/810487>

9. Высочайшие манифесты. Воззвания Верховного Главнокомандующего. Донесения от Штаба Верховного Главнокомандующего. Год войны: с 19 июля 1914 г. по 19 июля 1915 г. Москва: Изд. Д. Маховского, 1915. 588 с. URL: <https://www.prilib.ru/item/329673>

10. Галиция. Временный военный генерал-губернатор. Отчет деятельности Штаба Временного военного генерал-губернатора Галиции в период времени с 29 августа 1914 года по 1 июля 1915 года. Киев: тип. Штаба Киевского воен. Округа, 1916. 109 с. URL: <https://www.prilib.ru/item/355897>

11. Новинки. В справі листів. Діло (Львів). 1916. Ч. 257. 21 жовтня

12. Польова пошта у Східній Галичині. Літопис Червоної Калини. Ілюстрований журнал історії та побуту. Львів, 1930. Річн. II. Ч. 9. С. 5 URL: <https://archive.org/details/litopys/%D0%9B%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%20%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B8-1930-01/page/n1/mode/2up>

13. Протести. Вісник Союзу Визволення України. 1914. № 3–4. С. 2–4. URL: <https://diasporiana.org.ua/periodika/2088-visnik-soyuza-vizvolennya-ukrayini-1914-ch-1/>

14. Проти московського насильства. Вісник Союзу Визволення України. 1914. № 3–4. С. 1. URL: <https://diasporiana.org.ua/periodika/2088-visnik-soyuza-vizvolennya-ukrayini-1914-ch-1/>

III. Монографії, брошури, статті

15. Адамович С. Станиславів у часи лихоліть Великої війни (1914-1918 рр.). Івано -Франківськ: Лілея-НВ, 2012. 73 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0007891>

16. Баран І. Вплив бойових дій на становище міст і сіл Східної Галичини на початку Першої світової війни. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Держава та армія. 2009. № 652. С. 46–55. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/10b900d5-f002-45b3-8376-65c934fbba47/content>

17. Баран І., Мазур О. Нищення російськими властями української мови, школи та освіти в Галичині на початку Першої світової війни. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Держава та армія. 2012. № 724. С. 99–107.

18. Берест І. Перша світова війна на землях Східної Галичини і Західної Волині: люди, події, факти : монографія. Укр. акад. друкарства. Львів : Вид-во УАД, 2015. 322 с.

19. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. У 2-х кн. – Кн. 2: Мовою документів і свідчень / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, В. С. Великочий. НАН України. Інститут історії України. К.: ТОВ "Видавництво «КЛІО»". 2015. 800 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010346>

20. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна: у 2-х кн. / [упоряд. О. Реєнт]. Київ: ТОВ "Видавництво «КЛІО»", 2014. Кн. 1: Історичні нариси. 784 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009176>

21. Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914–1923 рр. У 2 томах. Т.1. Жовква, 1998. 524 с. URL:

https://chtyvo.org.ua/authors/Veryha_Vasyl/Vyzvolni_zmahannia_v_Ukraini_1914-1923_rr_Tom_1/

22. Вітенко М. Д. Повсякденне життя міст Галичини під час Першої світової війни. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2015. Вип. 26. С. 219-228. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Uks_2015_26_24

23. Гайсенюк В. В. Москвофільський рух в Галичині та на Буковині в період другої російської окупації краю (1916–1917 рр.). Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 98. С. 24-28. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=gileya_2015_98_8

24. Гельстон И. Где играл еврейский театр во Львове? Исторический очерк. Еврейская Старина. 2012. № 4 (75). 22 с. URL: <https://berkovich-zametki.com/2012/Starina/Nomer4/Gelston1.php>

25. Голик Р. Сльози й кості: Перша світова війна у текстах та уявленнях галицьких селян. Народознавчі зошити. 2014. № 3 (117). С. 494-501. URL: <http://nz.lviv.ua/archiv/2014-3/10.pdf>

26. Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX-30-ті роки XX ст.). АН України, Ін-т народознавства. К. : Наукова думка, 1993. 199 с.

27. Демчук Т. «Тернопільські театральні вечори». Лесь Курбас. Спогади сучасників. Київ, 1969. С. 73–77.

28. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 роки): Науково-популярне видання. Київ: Темпора, 2007. 632 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/memuari/1586-doroshenko-d-moyi-spomini-pro-nedavnye-minule/>

29. Дрогобицька О. Традиція і модерн: Побут української сільської інтелігенції Галичини (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.). Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2014. 540 с. URL: <https://www.academia.edu/>

30. Дуда І. Тернопіль 1540-1944: історико-краєзнавча хроніка. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2010. 291 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0010878>

31. Дудко О. Між національною і популярною культурою: театри в окупованому Львові (вересень 1914 року – червень 1915 року). Україна модерна. № 23. Харків, 2016. С. 45-76. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dudko_Oksana/Mizh_natsionalnoiu_i_populiarnoiu_kulturoiu_teatry_v_okupovanomu_Lvovi_veresen_1914_roku_cherven_19.pdf?

32. Жванко Л. Провінція і людина в часи Великої війни: окремі акценти проблеми (1914-1918 рр.). «Матеріали Між. наук. симпозиуму». Харків. 2015. С. 65-84. URL: https://www.academia.edu/37147516/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%92%D0%86%D0%9D%D0%A6%D0%86%D0%AF_%D0%86_%D0%9B%D0%AE%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%90_%D0%92_%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%98_%D0%92%D0%95%D0%9B%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%87_%D0%92%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%98_%D0%9E%D0%9A%D0%A0%D0%95%D0%9C%D0%86_%D0%90%D0%9A%D0%A6%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%98_%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%98_1914_1918_%D0%A0%D0%A0

33. Заболотна Т. Історія повсякденності – «панацея від хвороб» чи пастка для історика? Матеріали Всеукр. наук. конф. «Історія повсякденності: теорія та практика». Переяслав-Хмельницький. 2010. С. 38–43. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/9.pdf>

34. Історія та історики у Львівському університеті: традиції та сучасність (до 75-ліття створення історичного факультету): колективна монографія. За ред. Л. Зашкільняка та П. Серженги. Львів: ПАІС, 2015. 412 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-617-7065-40-0/978-617-7065-40-0.pdf>

35. Карівець І. Повсякдення: між трансценденталізмом і дивовижністю. Львів, 2012. 256 с. URL: <https://librarygo.lpnu.ua/?elbook=povsyakdennya-mizh-transczendentalizmom-i-dyvovyzhnistyu>
36. Кирієнко О. Ю. Маргіналізація суспільства. Становище жінок, дітей, військовополонених . «Велика війна і Україна». Київ. Кліо, Т. 1. 2014. С. 155 URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009176>
37. Коляструк О. Поняття повсякденності в сучасній науковій гуманітаристиці. Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. 2009. Вип. 15(1). С. 46-56. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Uxxs_2009_15%281%29_6
38. Компанієць І. І. Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900–1919 роки). К.: Вид-во АН УРСР, 1960. 372 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000243>
39. Королько А. Городенківщина у роки Першої світової війни. Ямгорів. Літературно-краєзнавчий і мистецький альманах. Городенка, 2015. Ч. 26. С. 180–193. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/zhurnaly/yamgoriv-2015-26.pdf>
40. Кузьменко О. «Перша світова війна в українській фольклорній традиції». URL: https://uamoderna.com/images/archiv/23-2016/23_Kuzmenko.pdf
41. Кульчицький С. Чому треба вивчати повсякденне життя. Історія повсякденності: теорія та практика. Переяслав-Хмельницький, 2010. С. 10–11. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/3.pdf>
42. Кучера І. Політика російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині в 1914–1917 рр. Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2013. № 23–24. С. 194–201. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vpu_Ist_2013_23-24_28

43. Кучера І., Гайналь Т., Даниляк Р. Соціально-економічне становище мешканців Східної Галичини під час російської окупації у роки Першої світової війни (1914-1917 рр.). Науково-теоретичний альманах Грані, 2022. 24(12), 5-14. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1723>
44. Лисяк-Рудницький І. Нариси з історії нової України. Львів, 1991. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002715>
45. Литвин М. Російська військова адміністрація та соціум Львова у 1914–1915 рр. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2015. Вип. 26. С. 202–210. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Uks_2015_26_22
46. Любченко В. Генерал-губернаторство областей Австро-Угорщини, зайнятих по праву війни (1916–1917 рр.) Проблеми історії України XIX – початку XX ст. № 19. Київ, 2011. С. 345–368. URL: http://history.org.ua/JournALL/xix/xix_2011_19/22.pdf
47. Людина на війні: український соціум через призму Першої та Другої світових воєн: Історичні нариси / відп. ред. О. П. Реєнт. К.: ІУ НАН України, 2021. 631 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0016467.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0
48. Мазур О. Я. Галицька “Руїна”: соціально-економічне становище Східної Галичини (1914–1915 рр.). Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2007. № 584 : Держава та армія. С. 44–52. URL: https://vlp.com.ua/files/06_7.pdf
49. Мазур О. Я., Мороховський В. В. Наслідки війни для села Східної Галичини. Перша світова війна і слов'янські народи. Матеріали міжнародної наукової конференції (14–15 травня 1998 р.). Київ. С. 101–108. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/10b900d5-f002-45b3-8376-65c934fbba47/content>

50. Олійник С. Матеріали часопису «Вісник Союзу визволення України» про взаємини галицької інтелігенції з російською владою в воєнний період 1914–1916 рр. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. 2014. Т. 24. С. 94–103. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npkpnu_2014_24_9

51. Палюх О. Пресо-видавничі реалії воєнного Львова 1914–1918 рр. (за матеріалами місцевої преси). Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2016. № 8. С. 113–124. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=lnnbyivs_2016_8_10

52. Перша світова війна у військово-історичному вимірі (до 100-річчя події): Збірка матеріалів Міжнародного наукового форуму 26–28 червня 2014 р. Львів: АСВ, 2014. 211 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-7343-6/978-966-02-7343-6.pdf>

53. Петрій І. Характеристика мемуарних джерел до історії побуту Східної Галичини часу Першої світової війни. Вісник Львівської комерційної академії. Серія – гуманітарні науки. Львів, 2010. Вип. 9. С. 30–42. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0410U005037>

54. Петрович І. [Крип'якевич І.]. Галичина під час російської окупації: Серпень 1914 – червень 1915. Л., 1915. 116 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/istoriya/16226-petrovich-i-kripyakevich-i-galichina-pid-chas-rosiyskoyi-okupatsiyi-serpen-1914-cherven-1915/>

55. Реснт О. П. Велика війна 1914–1918 рр. у сучасній українській історіографії. Український історичний журнал. 2014. № 3. С. 4. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2014_3_3

56. Старка В. Повсякденне життя сільського населення Східної Галичини у липні-вересні 1914 р. (за матеріалами україномовної преси). *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk*. Issue 25. 2022 . С. 128-135 URL:
57. Сурнін В. Терезин і Талергоф – табори смерті Першої світової війни. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Історія*. 2014. Вип. 1 (32). С. 79–89. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/2420>
58. Сухий О.М., Лозинська І.Г. Становище українського населення в Галичині на початку Першої світової війни та репресії австрійської влади. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Вип.28. Запоріжжя, 2010. С.135–139. URL: https://old.istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/28/./suhiy.pdf
59. Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: Історико-бібліографічне дослідження: У 3 т. Т. 2. 1901–1919 рр. Львів: Світ, 2002. 690 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0004796>
60. Хома В. Цивільне населення у прифронтовій зоні східного фронту в роки першої світової війни. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. 2021. (53), 60–68. URL: <https://hj.chnu.edu.ua/hj/article/view/120>
61. Чарнецький С. Нарис історії українського театру в Галичині. Львів: Накладом фонду «Учітеся, брати мої», 1934. 253 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0010937>
62. Шандра В., Крижанівська О., Вільшанська О. Історія повсякдення як науковий підхід для вдосконалення досліджень історії України XIX – початку XX ст. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст. К.*, 2006. № 11. С. 37. URL: <http://history.org.ua/JournALL/xix/11/4.pdf>
63. Шаповал Ю. «Діло» (1880–1939 рр.): поступ української суспільної думки. *Національна журналістика: наук. праці: У 2 т. Т. 1*. Львів, 2006. 386 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000518>

IV. Дисертації

64. Байдак М. С. Жінка в умовах війни у світлі повсякденних практик (на матеріалах Галичини 1914–1921 років). дис. ..канд. іст. наук : 07.00.01 Історія України. Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2017. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/dis_baidak.pdf

65. Ганусин О. Б. Повсякденне життя української інтелігенції Галичини в другій половині XIX – на початку XX століття. дис. .. канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2018. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Hanusyn_Olena/Povsiakdenne_zhyttia_ukrainskoi_in_telihentsii_Halychyny_v_druhii_polovyni_KhIKh_na_pochatku_KhKh_st/

66. Ковбаса В. М. Культурне і освітнє становище Галичини та Буковини в умовах російської окупації (1914–1917 рр.). дис. .. д-ра філософії : 032 – Історія та археологія. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2023. URL: https://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/razovi_rady/Dis_Kovbasy_V_M.pdf

V. Енциклопедичні і довідкові видання

67. Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ–І): у 2 т. / за ред. В. Кубійовича В., З. Кузелі. Мюнхен–Нью-Йорк, 1949–52. 1230 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0008947>

68. Життя і творчість Леся Курбаса / за ред. Б. Козака. Львів-Київ-Харків: Літопис, 2012. 656 с. URL: <https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/Jyttia-i-tvorchist-Kurbasa.pdf>

69. Остап'юк Б. Давній Тернопіль. Old Ternopil: іст. нариси, постаті, картини хлібороб. праці, традиц. святкування, спогади. Маямі-Торонто, 1984. 208 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005090>